

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Martina Brůnová

**VYBRANÉ OTÁZKY VÝŽIVNÉHO SE
ZVLÁŠTNÍM ZŘEATELEM NA DOBRÉ MRAVY**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Michaela Hendrychová CSc.

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 1. září 2015

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne: 1. září 2015

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala doc. JUDr. Michaele Hendrychové CSc., za odborné vedení a cenné rady při zpracování této práce. Dále bych ráda poděkovala svým rodičům za neutuchající podporu při mém studiu a svému snoubenci za poskytnutí zázemí při psaní této práce.

Obsah

Úvod	3
1. Dobré mravy	5
1.1. Charakteristika a funkce dobrých mravů	5
1.1.1. Charakteristika dobrých mravů v české právní teorii	5
1.1.2. Obsah dobrých mravů	9
1.1.3. Dobré mravy, mravnost a morálka.....	11
1.1.4. Funkce dobrých mravů.....	13
1.2. Historický základ dobrých mravů v právu	15
1.2.1. Římské právo a ius commune.....	15
1.2.2. Česká a československá právní úprava	17
1.2.3. Restaurace dobrých mravů	19
1.3. Další korektivy, právní principy a jiné právní pojmy	20
1.3.1. Veřejný pořádek.....	20
1.3.2. Dobrá víra a poctivost	22
1.3.3. Některé další související právní pojmy	24
1.4. Dobré mravy jako aplikační a interpretační nástroj.....	25
2. Výživné, vyživovací povinnost a právo na výživné.....	28
2.1. Pojmy	29
2.1.1. Rodič, dítě, manžel a partner	31
2.1.2. Vyživovací povinnost a právo na výživné versus rodičovská odpovědnost	33
2.1.3. Rozsah vyživovací povinnosti a práva na výživné	34
2.2. Charakter vyživovací povinnosti a práva na výživné	35
2.3. Funkce vyživovací povinnosti a práva na výživné.....	36
2.4. Stručný historický vývoj vyživovací povinnosti a práva na výživné	37

3. Druhy vyživovací povinnosti	41
3.1. Vyživovací povinnost mezi manžely a mezi bývalými manžely	41
3.2. Vzájemná vyživovací povinnost předků a potomků	42
3.3. Vyživovací povinnost a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce	46
3.4. Vyživovací povinnost registrovaných partnerů	47
3.5. Zaopatření	48
3.6. Smluvní úprava vyživovací povinnosti a práva na výživné	49
4. Vyživovací povinnost s ohledem na dobré mravy	50
4.1. Srovnání zkoumaných právních úprav předmětné problematiky	50
4.1.1. Morální stránka výživného v harmonizovaném právním řádu	51
4.2. Dobré mravy a výživné mezi registrovanými partnery	53
4.3. Dobré mravy jako předpoklad pro přiznání výživného	54
4.3.1. Dobré mravy a další druhy vyživovací povinnosti	57
4.4. Dobré mravy a tzv. věční studenti, obnovení vyživovací povinnosti	58
5. Výživné vs. dobré mravy a zákaz zneužití práva	63
5.1. Zjevné zneužití práva	63
5.2. Zneužití práva a výživné	65
Závěr	68
Seznam zkratk	70
Seznam literatury	71
Resumé	79
Klíčová slova	81

Úvod

Vyživovací povinnost a právo na výživné (dále také společně jako „výživné“, více ke správnému použití tohoto pojmu v kapitole 2.1.) patří mezi témata, která se týkají každého z nás. Během života se každý člověk bez výjimky několikrát ocitne v postavení osoby, která má vyživovací povinnost, nebo osoby, která má právo na výživné. S právní úpravou této problematiky se můžeme střetnout v jakémkoliv stádiu našeho života. Záměrně používám výrazu „můžeme“, neboť právní úprava výživného do značné míry spoléhá na přirozené fungování rodinných vztahů, které stojí na tradičním pojetí rodiny jako společenské jednotky fungující na principu vzájemné solidarity, péče a úcty. Ke střetu s právní úpravou v této oblasti tedy dojít nemusí.

Přirozenému a lidskému pojetí rodiny odpovídá potřeba morálního a mravního hlediska, díky kterému by bylo možné přistoupit k řešení problému dvou osob na poli rodinného práva citlivěji než umožňuje strohá zákonná úprava. Již Aristoteles poznal, že zákonodárce nedokáže postihnout všechny představitelné životní situace, protože zákon je vždy obecný, ale některé situace se nedají pojmut povšechně. Dobré mravy dokáží reflektovat morální a mravní rozměr rodinného práva a zároveň slouží jako citlivá pomůcka při nalézání spravedlivého řešení v oblasti práva.

Právní úprava výživného v českém právním řádu až do roku 2012 zahrnovala přímý odkaz na dobré mravy, které byly v rámci příslušných ustanovení judikovány, a souvislost dobrých mravů s výživným nečinila problémy. Nová právní úprava soukromého práva nespojuje výživné a dobré mravy v rámci ustanovení jednoho paragrafu, ale zařazuje je do příslušných částí právní úpravy. Na výživné i dobré mravy je tak třeba hledět v novém světle, pojmově je vymežit a najít jim nové hranice a limity, a teprve poté je opět konfrontovat.

Mým záměrem je rozebrat v této práci vyživovací povinnost, právo na výživné a dobré mravy v kontextu předchozí a aktuální právní úpravy, identifikovat známé i nové problémy spojené s právní úpravou výživného a dobrými mravy a nabídnout řešení některých z nich.

K tématu práce „Vybrané otázky výživného se zvláštním zřetelem na dobré mravy“ mě přivedl zájem o problematiku rodinného práva a to, jakým směrem se po rekodifikaci soukromého práva bude vyvíjet právní úprava vyživovací povinnosti

a práva na výživné zejména s ohledem na zletilé i nezletilé děti. Souvislost dobrých mravů a výživného je v českém právním řádu ve srovnání s jinými právními řády velmi specifická, což je dáno právě mnohaletým „vnuceným“ používáním dobrých mravů jako negativního kritéria pro přiznání práva na výživné, a bude zajímavé sledovat, jestli si dobré mravy toho postavení v rozhodování o výživném udrží i v další rozhodovací praxi.

Práce bude rozdělena do pěti kapitol, v nichž bude postupně věnována pozornost dobrým mravům, vyživovací povinnosti a právu na výživné a konečně jejich vzájemnému vztahu v českém právním řádu.

První částí textu práce bude výklad dobrých mravů podle české právní teorie, včetně exkurzu do historického vývoje dobrých mravů od starověkého Říma po současnost. První kapitola představí dobré mravy v českém právu především tak, jak byly pojímány před přijetím občanského zákoníku, spřesahem do současné právní úpravy.

Druhá část práce bude věnována problematice výživného, resp. vyživovací povinnosti a právu na výživné v kapitole druhé a také jednotlivým druhům výživného v kapitole třetí. V této části textu bude již plně zohledněna platná a účinná úprava soukromého práva v souvislosti s dosavadním teoretickým základem problematiky.

Ve čtvrté a páté kapitole, jako pomyslné třetí části práce, budou představeny vybrané problémy výživného a bude poukázáno na morální rozměr vyživovací povinnosti a práva na výživné, v právu reprezentovaném dobrými mravy a zákazem zneužití práva.

Tato diplomová práce byla vypracována dle stavu právní úpravy ke dni 31. srpna 2015. Platné a účinné právní předpisy, na které je v textu práce odkazováno, jsou citovány ve znění pozdějších předpisů k tomuto datu, pokud není uvedeno jinak. Neúčinné a zrušené právní předpisy jsou citovány zpravidla ve znění k poslednímu dni platnosti a účinnosti, pokud není uvedeno jinak. Veškeré odkazy na občanský zákoník směřují k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ze dne 3. 2. 2012, pokud není uvedeno jinak.

1. Dobré mravy

1.1. Charakteristika a funkce dobrých mravů

Co jsou to dobré mravy? Co je jejich obsahem a jak fungují? Tyto otázky budou rozebrány na následujících stranách. Problematika dobrých mravů svým rozsahem mnohonásobně převyšuje kapacitu diplomové práce, není tedy možné zabývat se jí komplexně, ani v širších souvislostech. I přesto, že bude zmíněno množství pojmů, příkladů a hraničních situací, které by vyžadovaly větší zájem a hlubší zamyšlení, primárním cílem této kapitoly je představit a rozebrat téma dobrých mravů tak, aby je bylo možné konfrontovat s konkrétním institutem občanského práva *de lege lata*. Mohlo by se zdát, že s ohledem na specifický okruh problémů, kterým se věnuje tato práce, postačí zmínit dobré mravy v několika odstavcích, podle současné právní úpravy, avšak vzhledem k extenzivnímu charakteru dobrých mravů není takováto bagatelizace přijatelná, protože v žádném případě neumožní používat dobré mravy tak citlivým způsobem, zejména testovat jejich limity, aby bylo možné v rámci úzké problematiky popsat větší počet zajímavých situací, které jsou pro tuto práci relevantní.

1.1.1. Charakteristika dobrých mravů v české právní teorii

Před samým vymezením dobrých mravů je třeba zmínit současné místo teorie v postoji k nim, jedná se totiž o místo zcela zásadní. Odborné informace o dobrých mravech v právním slova smyslu lze čerpat z mnoha zdrojů.¹ Vzhledem k množství odborných článků a kapitol, věnovaných této problematice, by mohly být dobré mravy považovány za téma, které není rozporuplné a je v doktríně uspokojivě vyřešené.² Zákodárce zvolil tento přístup k dobrým mravům i v procesu tvorby občanského zákoníku³, pro pochopení problému tedy přetrvává nutnost obrátit se na výkladovou

¹ Za všechny např.: SALAČ, Jaroslav. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu*. 2. vyd. Praha: Beck, 2004, 301 s.; KUBEŠ, Vladimír. *Smlouvy proti dobrým mravům*. Brno. Praha: Orbis, 1933, 316 s.

² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (konsolidované znění), zejména k § 1. [Online]. [Cit. 6.8.2015]. Dostupné z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

Zejména komentář k § 1 a § 2. PELIKÁNOVÁ, Irena, PELIKÁN, Robert in ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1-20.

³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb. *Op. cit.* 2. Zejména k § 1 a § 2. Zákon č. 89/2012, občanský zákoník, dále také občanský zákoník nebo OZ.

literaturu, judikaturu a názory odborné veřejnosti. Já se ovšem domnívám, že vzhledem k mozaice protichůdných názorů nejenom na jednotlivosti, ale i na zásadní otázku, dobré mravy jednoznačně a uspokojivě vyřešeny nejsou. Názory se neliší pouze pokud jde o důsledky, které má přítomnost dobrých mravů v právním řádu, ale i na jejich samotnou podstatu. Nejednoznačný postoj může v tomto ohledu dobré mravy do určité míry zahalit závojem pochybnosti, což jistě není žádoucí, protože by se dobré mravy mohly dostat do rozporu s principem právní jistoty.

Nyní již mohu přistoupit k rozboru základní podstaty dobrých mravů v kontextu české právní teorie. Dobré mravy provází tolik různých vymezení, kolikrát se objeví v odborném textu⁴. Nejčastěji je o nich psáno jako o korektivu⁵, jako o pružné mimoprávní dimenzi morálního charakteru, kterou je statické platné právo usměrňováno. Ve vztahu k systému práva jsou dobré mravy zmiňovány jako právní zásada⁶, právní princip⁷, právní institut, hodnota⁸, ale také jako zvyk⁹ nebo právní kategorie. V samostatném postavení mimo právní systém, kdy jsou dobrým mravům pouze přisuzovány důsledky v rámci práva, se obvykle pracuje s odkazem na mimoprávní normový soubor¹⁰, etické měřítko¹¹, ekvitní nástroj¹² nebo způsoby

⁴ SPÁČIL, Jiří. *Dobré mravy v občanském zákoníku a v judikatuře*. Právní rozhledy, 2004, roč. 12, č. 18, s. 665.

⁵ Např. SALAČ, Jaroslav. *Op. cit. 1*, s. 18, 220 a násl.; HANDLAR, Jiří in LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1955 a 2080.

⁶ HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 74.; HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 122.; HAVEL, Bohumil. *K aplikovatelnosti dobrých mravů v obchodním styku*. Obchodní právo, 2001, roč. 10, č. 2, s. 11.; HAVEL, Bohumil. *Dobré mravy a poctivý obchodní styk*. Právník, 2000, roč. 139, č. 1, s. 51.; RAŠOVSKÝ, David. *Dobré mravy jako kritérium přiznání výživného*. Právní fórum, 2012, roč. 9, č. 9, s. 421.; TICHÝ, Luboš in ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Op. cit. 2*, s. 1448 a násl.

⁷ Pokud jde o rozlišení mezi zásadou a právním principem lze ochranu dobrých mravů zařadit spíše k zásadám, protože obsah zásad se může měnit v čase, ale obsah principů nikoliv. BUBELOVÁ, Kamila. *Ochrana dobrých mravů optikou času*. In HAMULÁK, Ondřej. *Principy a zásady v právu*. 1. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 138.

⁸ Dobré mravy jako „hodnota, která má význam právní zásady.“ In HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 56. Heslo: Dobré mravy.

⁹ Gerloch považuje dobré mravy za „zvyklosti (usance), které stojí mimo právní systém ve formálním smyslu, ale zákon s nimi spojuje právní důsledky.“ In GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 5. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 75.

¹⁰ MELZER, Filip. *Dispozitivní a kogentní normy v novém občanském zákoníku*. Právní rozhledy, 2013, roč. 21, č. 7, s. 258.

¹¹ Knapp vnímá dobré mravy jako mimoprávní pravidla chování, která netvoří mimoprávní normový soubor, ale jsou spíše „měřítkem etického hodnocení konkrétních situací odpovídajícím obecně

chování¹³. Někteří autoři ve svých textech kladou důraz na pojetí dobrých mravů¹⁴, jiní se tomuto tématu spíše vyhýbají¹⁵, případně odkazují na jiné zdroje. V souvislosti s řešením konkrétních problémů je charakter dobrých mravů nesporný, jeho zkoumání již nemusí být namístě a některá z výše zmíněných pojmenování mohou být dokonce použita synonymicky, nicméně z obecného hlediska je samozřejmě veliký rozdíl, zda jsou dobré mravy v právním řádu zakotveny jako obecná právní zásada, zvyk¹⁶ nebo jako mimoprávní normativní soubor¹⁷. Prvé zařazení znamená, že dobré mravy prostupují právním řádem případně jeho odvětvím bez dalšího a jejich dopad je globální, zatímco ve zbylých dvou případech je na dobré mravy pouze odkázáno¹⁸ a jsou tedy právně relevantní v rozsahu takového odkazu.

Z české právní teorie vychází doposud vítězně spíše druhé pojetí. Dobré mravy jsou v české legislativě reprezentovány konkrétně v souvislosti s jednotlivými ustanoveními, spíše než obecně, jako právní zásada¹⁹. Toto tvrzení ovšem není bezvadné a do budoucna nebude platné, neboť některá ustanovení občanského zákoníku obsahující odkaz na dobré mravy vedou k jejich širšímu dopadu²⁰. Také platí, že

uznávaným pravidlům slušnosti, poctivého styku apod.“ In KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 85 a násl., s. 139 a násl.

¹² LAVICKÝ, Petr in LAVICKÝ, Petr a kol. *Op. cit.* 5, s. 24.; HANDLAR, Jiří. *Tamtéž* s. 2086.

¹³ „Dobré mravy přitom můžeme pojímat obecně srozumitelně a jednoduše, a to jako způsoby chování bez újmy jinému člověku, zvířeti nebo přírodě, obecně uznávané rozhodnou částí společnosti, s nimiž právní řád spojuje právní následky.“ In TELEČ, Ivo. *Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek*. Právní rozhledy, 2011, roč. 19, č. 1, s. 4.

¹⁴ Např. SALAČ, Jaroslav a KUBEŠ, Vladimír. *Op. cit.* 1; HAVEL, Bohumil. *Op. cit.* 6.

¹⁵ Např. MATEŠ, Jan, MATEŠOVÁ KOPECKÁ, Šárka. *Pár poznámek k úpravě institutu dobrých mravů v NOZ*. Bulletin advokacie, 2011, č. 7-8, s. 26-32.; Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb. *Op. cit.* 2.

¹⁶ HANDLAR, Jiří. *Op. cit.* 12, s. 1949.

¹⁷ V případě dobrých mravů hovoříme vždy o souboru, ne o systému. Více viz RUBEŠ, Pavel. *Dobré mravy v soukromých právních vztazích*. Praha, 2005. 227 s. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jan Dvořák, s. 43.

¹⁸ KNAPP, Viktor. *Op. cit.* 11, s. 139.; HENDRYCH, Dušan. *Op. cit.* 8, s. 56. Např. pokud by dobré mravy byly považovány za zvyklosti, přicházelo by v souvislosti s nimi v úvahu ustanovení § 9 odst. 2 občanského zákoníku, kde je dáno, že zvyklosti se musí dovolat zákon.

¹⁹ Ustanovení § 2 občanského zákoníku odkazuje v prvním odstavci na právní zásady a nezávisle na nich ještě ve třetím odstavci odkazuje na dobré mravy. V tomto smyslu lze tedy na dobré mravy spíše nahlížet jako na zákonný pojem per se.

²⁰ Na dobré mravy je v občanském zákoníku, co do počtu výskytů, kladen větší důraz než tomu bylo doposud, nicméně autoři komentované literatury s souvislostí s některými ustanoveními sledují určitou míru duplicity. Podle Melzera a Téglu např. povaha dobrých mravů jako „chráněné hodnoty“ prostřednictvím občanského zákoníku vůči § 2 odst. 3 vyplývá již z § 1 odst. 2- In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 77-78.

v souvislosti s občanským zákoníkem lze dobrým mravům přiznat významné postavení nejenom v rámci obecné části občanského zákoníku, na základě čehož se teoretici uchylují k zařazení dobrých mravů mezi zásady²¹, ale především z nové právní úpravy vyplývá důraz na obecný charakter dobrých mravů tak, jak je tomu v moderních právních řádech, které s tímto pojmem pracují. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku dokonce uvádí, že „dobré mravy tvoří základ celého soukromého práva a soukromé právo z nich vyvěrá jako celek“²².

Na závěr této podkapitoly je nutné ze změní různých přístupů k dobrým mravům zvolit ten nejvhodnější tak, aby bylo možné zkoumat výživné podle platného občanského práva. Vyživovací povinnost a právo na výživné tvoří specifickou oblast právní úpravy, kdy existuje ten, kdo má povinnost vyživovat, a ten, kdo má právo na výživné, ale právní poměr mezi nimi vzniká až rozhodnutím soudu a pouze v omezené míře dohodou. Nejedná se o autonomně založený závazek, ale o povinnost a právo, jež vychází přímo ze zákona. Pokud česká právní teorie o výživném hovoří jako o závazku, tak s velkými výhradami a pouze jako o zvláštním závazku zaopatřovacím.²³ Nepostačí tedy obrátit se na nejcitovanější teoretiky, kteří o dobrých mravech píší v souvislosti se smluvním právem jako o korektivu smluvní svobody²⁴ či o korektivu platnosti právního jednání²⁵. Dobré mravy mimo sféru autonomie subjektů jsou podle mého názoru nejlépe charakterizovány jako soubor hodnot a pravidel mimoprávního charakteru²⁶, které

Podle Pelikánové a Pelikána by bylo možné podstatu § 2 odst. 3 najít již v § 2 odst. 1. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Op. cit.* 2, s. 18-20. Tento přístup přiznává dobrým mravům v úvodních ustanoveních občanského zákoníku velice široký dopad. Více k § 2 v podkapitole 1.4.

²¹ Zařazení dobrých mravů mezi právní zásady má své zastánce i odpůrce. Pozitivně v tomto ohledu vystupují např. Havel, Hurdík, Rašovský a Tichý, viz cit. 6. Proti označování dobrých mravů za právní zásadu je např. Kubeš in KUBEŠ, Vladimír. *Op. cit.* 1, s. 183 a násl. V literatuře se lze setkat spíše se zásadou ochrany dobrých mravů, tuto zásadu lze potom zařadit pod obecnější princip zákazu zneužití práv, viz WINTR, Jan. *Říše principů. Obecné a odvětvové principy českého práva.* Karolinum: Praha, 2006, s. 146. In BUBELOVÁ, Kamila. *Op. cit.* 7, s. 138; BUBELOVÁ, Kamila. *Dobré mravy v judikatuře Ústavního soudu ČR.* Právní fórum, 2010, roč. 7, č. 1, s. 6-7.

²² Důvodová zpráva k § 2909 občanského zákoníku, *Op. cit.* 2; TICHÝ, Luboš in ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Op. cit.* 2, s. 1448 a násl.

²³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, TELEČ, Ivo. *Výživné v novém občanském zákoníku.* Bulletin advokacie, 2014, roč. 45, č. 3, s. 24. RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva : instituty rodinného práva.* 1. vyd. Praha: Beck, 1999, s. 166.

²⁴ SALAČ, Jaroslav. *Op. cit.* 1, s. 220.

²⁵ KUBEŠ, Vladimír. *Op. cit.* 1, s. 2.

²⁶ Obdobně odkazuje na mimoprávní pravidla např. Havel in HAVEL, Bohumil. *Dobré mravy a poctivý obchodní styk.* *Op. cit.* 6, s.54.

dodávají právním normám a jejich realizaci potřebný morální rozměr²⁷, který zákonodárce zamýšlel, ale nemohl (nebo nechtěl) tento rozměr zprostředkovat jinými nástroji legislativní techniky. Z formálního hlediska jsou pravidla dobrých mravů právními pravidly, která jsou primárně součástí jiného mimoprávního normového souboru²⁸.

1.1.2. Obsah dobrých mravů

Po obsahové stránce nepůsobí dobré mravy takové problémy jako po stránce formální. Panuje víceméně shoda, že se jedná o právní pojem charakteristický obsahovou pružností, nedefinovaností a nedefinovatelností²⁹, někteří teoretici dokonce vylučují jakýkoliv pokus o definici s ohledem na zachování jejich funkce³⁰. Na rozdíl od přístupu k pojetí dobrých mravů je v případě obsahového vymezení dobrých mravů neurčitost a otevřenost žádoucí, neboť reflektuje potřebu regulovat situace, jejichž vnímání se v průběhu času ve společnosti mění, způsobem, který není v konfliktu s principem právní jistoty. Otázkou, jak nalézt obsah dobrých mravů, případně jak jim nějaký obsah dát, se zabývá teorie i judikatura.

S ohledem na výše zmíněné lze obsahové definice rozdělit z hlediska přijatelnosti (1) na dlouhodobě přijatelné, tedy takové, které se nepokouší dodat dobrým mravům konkrétní normativní obsah, ale vypořádávají se se způsobem hledání obsahu případně s obsahovým propojením mezi právními normami a normami mimoprávního původu, a (2) na dlouhodobě nepřijatelné definice, které se pokouší naplnit dobré mravy normativním obsahem pro futuro, aniž by jejich autoři připouštěli časovou a místní proměnlivost dobrých mravů jako odrazu společenského a kulturního vývoje³¹.

Judikatura obsahovou stránku dobrých mravů v průběhu let řešila a řeší uspokojivým i neuspokojivým způsobem, nicméně je třeba konstatovat, že se situace

²⁷ I přes značné zjednodušení mi tedy nejlépe vyhovuje definice Hendrychova. In HENDRYCH, Dušan. *Op. cit.* 8, s. 56.

²⁸ KUBEŠ, Vladimír. *Op. cit.* 1, s. 169-170.

²⁹ *Tamtéž*, s. 168; HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. *Op. cit.* 6, s. 78; HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. *Op. cit.* 6, s. 123.

³⁰ LAVICKÝ, Petr in LAVICKÝ, Petr. a kol. *Op. cit.* 5, s. 23.

³¹ KUBEŠ, Vladimír. *Op. cit.* 1, s. 177.

postupně ustálila, a i přes pokusy o normativní obsahové definice³² dospěla judikatura k tomu, že dobré mravy rozvíjí svůj obsah v prostoru a v čase, musí být tedy posuzovány s ohledem na konkrétní případ, prostor a čas.³³ Pouze na okraj zmiňuji, že nároky na judikaturu by v tomto ohledu podle mého názoru měly být velmi vysoké vzhledem k tomu, že judikatura hraje v dotváření práva tradičně velkou roli, a i přes to, že nemá v českém právním prostředí precedenční charakter, nabývají právní věty rozsudků, a zejména definice v nich obsažené, zásadní důležitosti³⁴.

Teorie na judikaturu odkazuje v rozsahu vymezení obsahu neurčitých právních pojmů, a také v případech neexistence legálních definic. Již Kubeš souhlasil v případě dobrých mravů s tím, že „teprve soudce vleje v tato zákonná ustanovení obsah, obsah neobyčejně pestrý ...“³⁵. Některé právní řády jsou postiženy proliferací legálních definic více, jiné méně; české právo patří vzhledem k politizaci práva v některých obdobích k těm více dotčeným. Čeští legislativci rádi definují pojmy „pro účely tohoto zákona“³⁶, nicméně tvůrci občanského zákoníku se rozhodli vrátit se k trendu zcela opačnému a výskyt kazuistických legálních definic minimalizovat³⁷. Vzhledem k rozsahu tohoto právního předpisu bude judikatura zejména v prvních letech po nabytí jeho platnosti hrát kruciólní roli, není tedy žádoucí, ani přípustné, aby soudy v tomto ohledu opakovaně váhaly a přistupovaly k neurčitým právním pojmům rozpačitě. Pro upřesnění ještě dodávám, že v rámci dotváření práva není primárním úkolem soudce „vynalezení snadno sdělitelné a univerzálně platné obecné definice“, neboť ta je „vždy při používání dobrých mravů jen doprovodným a nikoliv nutným jevem.“³⁸

Shrnutím této podkapitoly je tedy poučení o tom, že obecné definice obsahového naplnění dobrých mravů sice existují, je nicméně nutné přistupovat k nim spíše

³² KUBEŠ, Vladimír. *Op. cit. 1*, s. 149-152. Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.6.1997, sp. zn. 3 Cdon 69/96 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17.7.1997, sp. zn. 2 Cdon 568/97.

³³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 26.2.1998, sp. zn. II. ÚS 249/97.

³⁴ Tento fakt zdůrazňuje také Rubeš, který připodobňuje praktikující právníky, kteří nejsou soudci, k supům, jež musí jako pasivní pozorovatelé „vyčkávat, až soudci uzavřou případ podobně jako lev opustí mršinu.“ *In* RUBEŠ, Pavel. *Dobré mravy v rukou soudců*. Právní fórum, 2006, roč. 3, č. 9, s. 313-314.

³⁵ KUBEŠ, Vladimír. *Op. cit. 1*, s. 73-74.

³⁶ ELIÁŠ, Karel, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. 1. vyd., Praha : Linde, 2001, s. 118.

³⁷ *Tamtéž*, s. 119.

³⁸ RUBEŠ, Pavel. *Op. cit. 34*, s. 312.

skepticky, neexistuje totiž osoba ani instituce, která by měla být nadána pravomocí je vytvořit.

1.1.3. Dobré mravy, mravnost a morálka

Přes definiční problémy spojené s formální i obsahovou stránkou dobrých mravů je třeba poukázat na nejčastější berličky autorů, kteří se dobré mravy pokouší po obsahové stránce podepřít nebo vymezit. Podle pojetí dobrých mravů je možné vyřešit vztah dobrých mravů, mravnosti, morálky a dalších pojmů (1) tak, že je na ně nahlíženo v první řadě jako na pojmy mimoprávní, nebo (2) tak, že jsou tyto pojmy vzájemně porovnány na půdě práva. První přístup v zásadě postrádá potřebný přesah do práva a druhý přístup vyžaduje pokus o vyřešení vztahu práva a morálky, což je jedním z velmi složitých teoretických úkolů neztrácejících svoji aktuálnost. Cílem této práce není a ani nemůže být obsáhnout byt' jenom jeden z těchto přístupů. Několik autorů se této problematice věnuje v souvislosti s dobrými mravy zevrubněji³⁹, dovolím si tedy odkázat na jejich práce a následující řádky věnuji pouze poznámkám k problematice.

Etymologickou výpravou cestou českého jazyka přijdeme při zkoumání dobrých mravů nejprve na rozcestí mravu, mravnosti a toho, co je dobré⁴⁰, nicméně pokud zůstaneme u latinského výrazu *boni mores*, dojdeme přímou cestou k morálce, je tedy třeba zabývat se všemi uvedenými, neboť charakterizují dobré mravy společně. Hein přináší definice mravnosti i morálky⁴¹ bohatě podložené jeho filozofickým přístupem

³⁹ Např. Havel nebo Rašovský, *Op cit. 6. Rubeš Op. cit. 17 a 34*, HEIN, Oldřich. *Dobré mravy*. Právní rádce, 2004, roč. 12, č. 12, s. 71-79; Pro účely výživného není pravděpodobně třeba mezi dobrými mravy a (veřejnou) morálkou rozlišovat, viz komentář k § 910 občanského zákoníku. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1040.

⁴⁰ Pojmu dobrý se v souvislosti s mravy věnuje např. Kubeš. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 4, (§§ 859 až 1089). Praha: Linhart, 1936, s. 134: „Slovo dobré obsahuje totiž dvojí hodnotící soud: a) jen ty mravy jest bráti v úvahu, které jsou v té které společnosti považovány za dobré (to vyjadřuje již náš pojem veřejné mínění); b) kromě toho však jest ještě soudce povinen hodnotiti mravy v té které společnosti za dobré považované, podle určitého kriteriá, kterým můžeme učiniti na př. Englišův ideál člověka a občana.“; „Dobré mravy jsou mravy, uznané dobrými dotyčnou společností a soudcem.“

⁴¹ K mravnosti: „Mravnost je soubor takových vrozených nebo získaných vlastností, které vyvolávají pozitivní (tj. mravné) myšlení a jednání odpovídající objektivně prospěšným obecně uznávaným a časově neměnným kategorickým mravním imperativům (příkazům i zákazům), tj. mravním normám.“ Hein dále klade důraz na základní pozitivní vlastnosti, které i díky filozofickému bádání, především stoiků, nejsou lidem cizí. Mezi ně patří moudrost, spravedlivost, uměřenost a statečnost;

k problému. Rozdíl mezi morálkou a mravností tkví v tom, že mravnost reprezentuje jakousi konstantní veličinu, je součástí vyššího citu pro spravedlnost tzv. *aequitas* a v zásadě nepodléhá změnám společenského prostředí. Naproti tomu morálka je odrazem společenského prostředí, které může v průběhu času doznávat značných změn, a je to právě ona, která dává dynamickému pojmu dobrých mravů jejich dynamičnost. Morálku jako dynamický prvek je ovšem třeba dále usměrnit, jinak by mohlo dojít k tomu, že se subjekty jednající na základě právních norem závislých na morálce, stanou v aplikačním a interpretačním procesu obětí libovůle odvislé od morálních standardů jednotlivce. Rubeš si povolává na pomoc Fullerovo rozdělení morálky na morálku aspirace a morálku povinnosti, kdy morálka aspirace reflektuje maximální uplatnění schopností člověka, zatímco morálka povinnosti je univerzální vrstvou morálky, která stanovuje základní společenská pravidla⁴². Jiný přístup volí Jhering, podle něhož je „mrav ‚služkou‘ morálky; morálka ukazuje mravu prostě cíle, pro něž mrav má být činným, jichž sledování a dosažení má svým způsobem pojistiti a jimž má napomáhati, mrav přijímá jako ‚služka‘ instrukce od své ‚paní‘.“ Rozkazy morálky jsou tedy prvořadé a rozkazy mravu druhořadé.⁴³ Jheringovo pojetí je v konečném důsledku spíše nevhodné⁴⁴, neboť dobré mravy se, i s ohledem na jejich postavení v současném občanském zákoníku, nedají charakterizovat jako méně důležitá nebo druhořadá pravidla.

Telec tvrdí, že k těmto a dalším⁴⁵ pojmům, které v právu reprezentují všeobecné hodnoty lidství, přistupujeme často spíše intuitivně. Intuice definiční problémy samozřejmě nevyřeší, neboť i ona je přímou spojnicí s rozhodovací svévolí, nicméně má alespoň částečný potenciál vyřešit požadavek, aby byly dobré mravy jako právní pojem „veřejnosti snadno seznatelné a objektivizovatelné, přestože se mohou v průběhu času

K morálce: „Morálka je historicky, sociálně a ekonomicky podmíněný soubor obecně či skupinově uznávaných a užívaných pravidel chování, která v daném čase, v daném místě a v daném prostředí vymezují společenská pravidla hry.“ Hein dále dodává závislost morálky na různých faktorech a zdůrazňuje její proměnlivost. In HEIN, Oldřich. *Op. cit.* 39, s. 73-74.

⁴² Fuller in RUBEŠ, Pavel. *Op. cit.* 34, s. 312. Dále se píše, že „Dobré mravy musejí vystihovat minimum morálky povinnosti, která je vlastní téměř každému člověku.“

⁴³ Jhering in KUBEŠ, Vladimír. *Op. cit.* 1, s. 5-6.

⁴⁴ KUBEŠ, Vladimír. *Op. cit.* 1, s. 173.

⁴⁵ Např. poctivost, důvěra, dobrá víra, veřejný pořádek. Viz TELEC, Ivo. *Op. cit.* 13, s. 1 a 4.

měnit⁴⁶. Intuitivní přístup k obsahu dobrých mravů považuji i přes značnou degradaci složitého právní otázky za velmi podstatný, zejména s ohledem na laický subjekt konkrétního právního jednání. Bylo by velmi naivní domnívat se, že v každém konkrétním případě budou dobré mravy konfrontovány s aktuálním přístupem právní doktríny dříve, než dojde ke konfliktu a k jeho, nejčastěji soudnímu, řešení.

1.1.4. Funkce dobrých mravů

Funkce dobrých mravů do značné míry souvisí s jejich pojetím. Různí autoři se obvykle zaměřují na funkci nebo výčet funkcí, které odpovídají záběru a obsahu jejich práce s ohledem na vlastní preferenci a potřebu. V souvislosti s vnímáním dobrých mravů jako právního principu nebo právní zásady se lze nejčastěji setkat s poukazem na funkce tradičně spojované s právními normami, zejména s funkcí normativní a funkcí axiologickou, v postavení korektivu právního jednání pak s funkcí korektivní. Lze ovšem nalézt celou škálu funkcí, které je možné v souvislosti s dobrými mravy uspokojivě popsat⁴⁷. I já si v této části vyberu k dalšímu zpracování pouze některé funkce dobrých mravů.

1) Normativní funkce dobrých mravů vychází z normativní povahy právních pravidel, kterými se stávají poté, co jsou převzaty právem⁴⁸. Právní normy na dobré mravy odkazují a spojují s nimi důsledky v právu. Jedná se o pravidla regulující chování lidí, která určují, jak se má subjekt chovat, aby se nedostal do rozporu s dobrými mravy⁴⁹. V případě, že budeme řadit dobré mravy mezi právní zásady, lhotejno zda dobré mravy per se, jako součást ekvitrních zásad⁵⁰, či zásadu ochrany dobrých mravů (viz. výše), nebo na jejich roveň, vychází normativní funkce dobrých mravů z charakteru právních zásad, pokud se uplatní pro případy, kdy právo mlčí a analogie

⁴⁶ RUBEŠ, Pavel. *Op. cit.* 34, s. 312.

⁴⁷ Ovečková hovoří o funkci normativní preventivní, interpretační, hodnotící a korektivní. In OVEČKOVÁ, Olga. *Dobré mravy a zásady poctivého obchodného styku v judikatúre Slovenskej republiky a Českej republiky. In ZOUFALÝ, Vladimír. XIX. Karlovarské právnické dny. XIX. Karlsbader Juristentage.* Praha: Leges, 2011, s. 11-13. Dále lze mezi funkcemi dobrých mravů rozeznat např. také ochrannou funkci, srov. SALAČ, Jan. *Op. cit.* 1, s. 18, nebo axiologickou funkci, která vychází z hodnotového rozměru dobrých mravů v rámci právního systému.

⁴⁸ KUBEŠ, Vladimír. *Op. cit.* 1, s. 168.

⁴⁹ Normativní funkce, viz OVEČKOVÁ, Olga. *Op. cit.* 47, s. 11-12.

⁵⁰ HURDÍK, J. *Zásady soukromého práva. Op. cit.* 6, s. 74 a násl.; HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva. Op. cit.* 6, s. 122 a násl.; Komentář k § 10 občanského zákoníku LAVICKÝ, Petr in LAVICKÝ, Petr a kol. *Op. cit.* 5, s. 105.

legis není použitelná⁵¹. I přes normativní funkci, kterou dobré mravy bezpochyby plní, jim pravděpodobně nelze přiznat charakter a postavení obecného normativního zdroje⁵² vzhledem k tomu, že v rámci různých ustanovení se mohou nároky na dobré mravy lišit. Dobré mravy se v občanském zákoníku vyskytují v několika skupinách, např. základní ustanovení, platnost právního jednání, výklad právních jednání, rodinné právo nebo náhrada škody, přičemž role dobrých mravů může být v rámci těchto skupin odlišná s ohledem na obsahovou i funkční stránku.

2) Axiologická funkce vychází z obecného uznání hodnotového rozměru dobrých mravů. Je třeba podotknout, že na rozdíl od sporného přístupu k tomu, kdy a v jakém rozsahu dobré mravy nabývají normativity, axiologická funkce v tomto ohledu není sporná, neboť ji dobré mravy zastávají v právu i mimo něho. Je vůči dobrým mravům imanentní. V souvislosti s axiologickou funkcí zůstává problémem kvalita hodnot, které s sebou dobré mravy nesou, kritérii kvality jsou v tomto případě místo, čas a způsob výběru hodnot. Právo tento problém řeší v rovině determinace obsahu dobrých mravů, jak bylo rozebráno v podkapitole 1.1.2.

3) Konečně je třeba zmínit funkci korektivní, která vychází z povahy obsahového korektivu v právu, kterou dobrým mravům přiznává mnoho právních teoretiků. Dobré mravy slouží jako nástroj ke zmírnění negativního dopadu přílišného formalismu pozitivního práva na požadavek spravedlnosti. Funkci obsahového korektivu právního jednání plní dobré mravy již od dob starověkého Říma, jak bude rozebráno v následující podkapitole. Korektivní funkci dobrých mravů se v české právní teorii nejlépe věnují autoři, kteří se zaměřili na závazky vznikající autonomně (smlouvy)⁵³. Na tomto místě je třeba poznamenat, že role dobrých mravů v konfrontaci s výživným bude mírně odlišná, vzhledem k tomu, že výživné je specifickou oblastí, kde povinnosti a práva vznikají primárně ze zákona, jak již bylo zmíněno výše. Na tuto odlišnost je třeba brát zřetel a dále přizpůsobovat rozsah korektivní funkce dobrých mravů jemným nuancím plynoucím z charakteru výživného. Ke korektivní funkci má

⁵¹ Důvodová zpráva k § 10 občanského zákoníku. *Op. cit.* 2.; LAVICKÝ, Petr in LAVICKÝ, Petr a kol. *Op. cit.* 5, s. 41-43.

⁵² Např. viz HANDLAR, Jiří. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Op. cit.* 5, s. 1951-1952.

⁵³ Zejména Salač a Kubeš, srov. SALAČ, Jan. *Rozpor s dobrými mravy a se zákonným zákazem*. Právní rozhledy, 2000, roč. 8, č. 7, s. 250-252; SALAČ, Jan. *Op. cit.* 1.; KUBEŠ, Vladimír. *Op. cit.* 1.; KUBEŠ, Vladimír. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Op. cit.* 40, s. 122-161.

v mnoha ohledech blízko pojetí dobrých mravů jako ekvitního nástroje. Pro pochopení této podobnosti není podstatné, zda jsou dobré mravy považovány za součást ekvitní zásady či ne, stěžejní je částečná shoda důsledku, který jsou ekvitní nástroj i korektiv s to vyvolat, a sice oproštění práva od nežádoucího^{54 55}.

Funkce interpretační a aplikační budou rozvedeny v podkapitole 1.4.

1.2. Historický základ dobrých mravů v právu

1.2.1. Římské právo a *ius commune*

Dobré mravy povolali do služeb práva již Římané ve starověku. Pro primitivní společnosti je typické neoddělitelné prolínání práva, morálky a náboženství; příkladem může být náboženské Desatero⁵⁶. Náboženské normy (*fas*), právní normy (*ius*) a morální normy (*mos*) byly ve starověkém Římě velmi brzy částečně odděleny zvláště ve prospěch zesvětštěného práva⁵⁷. Morální normy a normy náboženské si našly svou cestu jako *mores maiorum* neboli mravy předků⁵⁸ předávané z generace na generaci zejména prostřednictvím rodiny. Pro potřeby dalšího výkladu je třeba poukázat na důležitost toho, že i přes objektivní obsahové odlišnosti a různý stupeň separace v průběhu historického vývoje jsou *fas* a *ius* neoddělitelně spjaté a nemohou být postaveny proti sobě⁵⁹. Vztah *fas* a *ius* nefunguje na bázi konkurence ale spíše na bázi komplementarity. Tato skutečnost je významná s ohledem na to, že již ve starověkém Římě musely být učiněny pokusy nalézt cestu pronikání dvou různých skupin norem, které z dnešního pohledu mohou reprezentovat právní normy (*ius*) a mimoprávní normy

⁵⁴ Dobré mravy jako ekvitu prosazuje Hurdík, *Op. cit.* 50.; HANDLAR, Jiří in LAVICKÝ, Petr a kol. *Op. cit.* 12, s. 2086.

⁵⁵ LAVICKÝ, Petr in LAVICKÝ, Petr. a kol. *Op. cit.* 5, s. 24.

⁵⁶ PLESCIA, Joseph. *The Development of the Doctrine of Boni Mores in Roman Law*. *Revue internationale des droits de l'antiquité*, 1987, č. 34, s. 276. [Online]. [Cit. 7.8.2015]. Dostupné z WWW: <http://local.droit.ulg.ac.be/sa/rida/file/1987/12.%20Plescias.pdf>; ZIMMERMANN, Reinhard, *The law of obligations: Roman foundations of the civilian tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996, s. 706-707

⁵⁷ ZIMMERMANN, Reinhard, *Tamtéž*, s. 707.; SALAČ, Jan. *Op. cit.* 1, s.10.

⁵⁸ BARTOŠEK, Milan, *Encyklopedie římského práva*. 2. přepracov. vyd. Praha: Academia Praha, 1994, s. 187. Heslo: *Mos*.; Pojem se „historicky odvozuje z římského práva, kde *boni mores* byly chápány ve smyslu zachování pravidel slušnosti převzatých od předků (*mores maiorum*).“ In KNAPP, Viktor. *Op. cit.* 11, s. 85.

⁵⁹ SKŘEJPEK, Michal. *Ius et religio: právo a náboženství ve starověkém Římě*. 1. vyd. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, s. 87-90.

(*fas a mos maiorum*). Z hlediska formálního je podstatné, že obyčejové právo (*consuetudo, ius non scriptum*) dlouho nebylo považováno za pramen práva a relevantním pramenem práva se mohlo stát pouze přijetím v rámci některé z forem psaného práva (*ius scriptum*), např. *lex, plebiscitum, senatusconsultum* aj.⁶⁰ Obyčejové právo ovšem přichází na řadu jako subsidiární pramen práva tam, kde psané právo chybí. Dobré mravy měly prostor zejména v případě, kdy se psané právo a *consuetudo* dostaly do konfliktu⁶¹.

V období republiky bylo právo od morálky odděleno v rovině jurisdikce, kdy obecnou právní agendu spravoval úřad praetora a veřejnou morálku úřad censora. Úřad censora postupně ztratil na významu, ale úřad praetora naopak nabýval na důležitosti⁶². Praetorský vliv na právo, zejména díky ediktům, napomohl prosazení *voluntas, aequitas* a *bona fides*⁶³, zásadních právních elementů, bez kterých by dobré mravy tak, jak je známe dnes, v právu vůbec nefungovaly. Rozdělení agendy mezi censora a praetora zaseklo klín mezi právo a morálku, a ještě klasické právo tuto trhlinu těžko stmelovalo. Pozdně klasické období je s ohledem na tuto práci zvláště zajímavé, protože přináší konkrétní příklady výskytu dobrých mravů v souvislosti se záležitostmi rodinného práva v právní praxi. Dále poskytuje toto období jednu z možných odpovědí na otázku, jaké mají dobré mravy postavení vůči právu, když postihují *pacta* přičící se dobrým mravům sankcí neplatnosti, a v této souvislosti je dobrým mravům přiznáno postavení obecného normativního systému rovnocenného právu⁶⁴. V postklasickém období dobré mravy dále nabývají na důležitosti ve světle nastíněných tendencí⁶⁵.

Definice dobrých mravů po celou dobu vývoje římského práva neexistovala. K dobrým mravům se přistupovalo kazuisticky⁶⁶ a až klasičtí právníci se zabývali

⁶⁰ PLESCIA, Joseph. *Op. cit.* 56, s. 271.

⁶¹ *Tamtéž*, s. 275.

⁶² ZIMMERMANN, Reinhard. *Op. cit.* 56, s. 707.

⁶³ PLESCIA, Joseph. *Op. cit.* 56, s. 271.

⁶⁴ MAYER-MALY, Theo. *Contrabonos mores. In Iuris Professio: Festgabe für Max Kaser zum 80. Geburtstag.* Wien: Hermann Böhlau Nachfolger, 1986, s. 151-152. *In SALAČ, Jan. Op. cit.* 1, s. 12-13.; ZIMMERMANN, Reinhard. *Op. cit.* 56, s. 710.

⁶⁵ KASER, Max. *Rechtswidrigkeit und Sittenwidrigkeit im klassischen römischen Recht.* Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung. Weimar: H. Böhlau, 1940, s. 95, 97, 117-121, 140.

⁶⁶ Nejstarší zmínky pochází z praetorských ediktů reagujících na *iniurii*. Dále lze dobré mravy nelézt např. v textech Gaia. *In ZIMMERMANN, Reinhard. Op. cit.* 56, s. 711, poznámka pod čarou č. 244.

otázkou, co jsou to dobré mravy. Často bývá v této souvislosti citován Papinián: „nam quae facta laedunt pietatem existimationem verecundiam nostram et, ut generaliter dixerim, contra bonos mores fiunt“⁶⁷ V klasické a postklasické době hrály dobré mravy velkou roli v oblasti rodinného práva, kdy byla primárně chráněna morální integrita rodiny zvláště s ohledem na přirozenou úctu k bohům, rodičům (reverentia) a blízkým příbuzným. Společně se smyslem pro povinnost a respektem k člověku a k hodnotám, které podporují soudržnost lidského společenství, jsou záležitosti rodiny nezpochybnitelným a zjevným jádrem dobrých mravů⁶⁸.

Období *ius commune* znamenalo především další komentování výskytů *boni mores* v *Corpus iuris civilis* a vyvstaly nové problémy, které vyžadovaly jak právní, tak morální posouzení⁶⁹. Zajímavý je pokrok přirozenoprávních teoretiků, kteří v čele s Hugem Grotiem postavili amoralitu na roveň protiprávnosti a počáteční nemožnosti jako jeden z důvodů neplatnosti závazku⁷⁰. Pro účely této práce nepřinesla tato staletí žádný zásadní posun, průlom nastal v souvislosti s velkými kodifikacemi soukromého práva.

1.2.2. Česká a československá právní úprava

Do právní úpravy na našem území se dobré mravy dostaly recepcí rakouského Všeobecného zákoníku občanského z roku 1811 (ABGB) v § 26, § 879 a § 1295 Obecného občanského zákoníku (OZO)⁷¹. § 26 OZO nedovoluje společnosti, které porušují dobré mravy, § 879 mluví o nicotnosti smluv, které se přiči zákonnému zákazu nebo dobrým mravům, a § 1295 upravuje náhradu škody způsobenou úmyslně způsobem přičícím se dobrým mravům. Dobré mravy v § 879 byly do OZO přidány novelou z roku 1916 podle německého občanského zákoníku z roku 1896 (BGB)

⁶⁷ ZIMMERMANN, Reinhard. *Op. cit.* 56, s. 711.; SALAČ, Jan. *Op. cit.* 1, s. 14.; D 28 7 15: „...nam quae facta laedunt pietatem existimationem verecundiam nostram et, ut generaliter dixerim, contra bonos mores fiunt...“; volný překlad autorky: „v případě, že kterákoliv jednání působí újmu naší zbožnosti, pověsti nebo sebeúctě, čímž, obecně řečeno, jsou contra bonos mores“.

⁶⁸ MAYER-MALY, Theo. *Op. cit.* 64, s. 156.; SALAČ, Jaroslav. *Op. cit.* 1, s. 14.; ZIMMERMANN, Reinhard. *Op. cit.* 56, s. 709-711.

⁶⁹ SALAČ, Jaroslav. *Op. cit.* 1, s. 15.; ZIMMERMANN, Reinhard. *Op. cit.* 56, s. 712.

⁷⁰ SALAČ, Jaroslav. *Op. cit.* 1, s. 15.; ZIMMERMANN, Reinhard. *Op. cit.* 56, s. 713.

⁷¹ HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva. Op. cit.* 6, s. 75.

a v očích některých teoretiků vzbuzují kontroverzi⁷². Od OZO je k současné úpravě ještě třeba urazit pořádný kus cesty, nicméně v této době začaly vznikat první samostatné práce české právní vědy na toto téma, zejména v okruhu autorů komentáře k OZO⁷³, nejvýznamnějším autorem tohoto období je bezpochyby Vladimír Kubeš, který se dobrými mravy zabývá zejména v monografii *Smlouvy proti dobrým mravům*⁷⁴. Právní stav této problematiky zůstal až do poválečného období prakticky nezměněn.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ze dne 25. 10. 1950, (ObčZ 1950) nastartoval etapu zásadní materiální diskontinuity právního řádu socialistického a tzv. buržoazního období. V souvislosti s neplatností právního jednání byly dobré mravy nahrazeny v § 36 ObčZ 1950 obecným zájmem a projev vůle musel být vykládán s ohledem na pravidla socialistického soužití (§ 31 ObčZ 1950). Socialistická společnost neměla zájem na zachování tradičního obrazu morálních hodnot, záměrem bylo vytvořit kvalitativně lepší socialistickou morálku. O tom, že ObčZ 1950 neznamenal absolutní a definitivní přechod k socialistickému zákonodárství, svědčí například fakt, že v ustanovení § 338 ObčZ 1950, k náhradě škody, pracuje zákoník se zásadami slušnosti, které spíše svědčí prvorepublikovému právu než právu socialistickému.⁷⁵ Vzhledem k extenzivnímu pojetí rozporu se zákonem se rozporu s obecným zájmem dostalo relativně malé pozornosti. Nová socialistická morálka byla v judikatuře řešena v podstatě pouze v souvislosti s alkoholismem^{76, 77}. Pilířem této etapy je zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ze dne 26. 2. 1964, (ObčZ 1964), kterým byla dovršena cesta k novému uspořádání společenských vztahů ve vyspělém socialismu. ObčZ 1964 se vyznačuje zásadním odklonem od tradičního romanistického

⁷² Např. Kubeš tvrdí, že by § 878 OZO posloužil stejnému účelu obdobně a nemusela by se přejímat německá úprava. In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Op. cit.* 40, s. 133.

⁷³ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: V. Linhart, 1935-1937, 6. svazků. Díl 1. § 1-284, 1192 s. Díl 2. § 285-530, 970 s. Díl 3. § 531-858, 680 s. Díl 4. § 859-1089, 866 s. Díl 5. § 1090-1341, 1011 s. Díl 6. § 1342-1502, 600 s.

⁷⁴ KUBEŠ, Vladimír. *Op. cit.* 1. S ohledem na rekodifikaci soukromého práva jsou práce právních teoretiků z meziválečného období opět aktuální.

⁷⁵ ObčZ 1950: § 338 odst. 1, Za škodu odpovídá i ten, kdo ji způsobí úmyslným úkonem proti zásadám slušnosti.

⁷⁶ SALAČ, Jaroslav. *Op. cit.* 1, s. 185.

⁷⁷ SALAČ, Jaroslav. *Op. cit.* 1, s. 181-186.; MATES, Jan, MATESOVÁ KOPECKÁ, Šárka. *Op. cit.* 15, s. 26-28.

pojetí práva. V místech, kde moderní právo obvykle používá odkazu na dobré mravy nebo na jiný korektiv, používá ObčZ 1964 převážně „pravidla socialistického soužití“⁷⁸. Povinnost zachovávat pravidla socialistického soužití je povinností vycházející ze socialistické ústavy, kterou ObčZ 1964 dále rozvádí⁷⁹. Tato pravidla se v žádném případě neshodují s dobrými mravy, a to ani po obsahové, ani po funkční stránce. Pravidla socialistického soužití mají a rozdíl od dobrých mravů velmi zjevnou sankční funkci a je také třeba vzít v úvahu, že část obvyklého břímě dobrých mravů bere na svá bedra „zájem společnosti“⁸⁰.⁸¹ V rámci této etapy je třeba zmínit také zákon o rodině z roku 1963 (ZoR)⁸², který na zcela zásadním místě, pro účely této práce, tj. v § 96⁸³, pracuje se „zásadami morálky socialistické společnosti“, které jsou „základním a nejdůležitějším kritériem pro posuzování všech nároků na výživné“⁸⁴. Zásady morálky socialistické společnosti byly v ZoR nahrazeny dobrými mravy až v roce 1998.⁸⁵

1.2.3. Restaurace dobrých mravů

Dobré mravy byly do ObčZ 1964 navraceny zákonem č. 509/1991 Sb., zákon, kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník, ze dne 5. 11. 1991, v rámci extenzivní novelizace občanského zákoníku. Novela zcela opouští socialistické společenské uspořádání a rozsáhlým způsobem přibližuje občanské právo zpět ke stavu, který je obvyklý v právních řádech demokratických států. Dobré mravy se

⁷⁸ Např. článek VI ObčZ 1964: Výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů musí být v souladu s pravidly socialistického soužití.; § 35 odst. 2 ObčZ 1964: Projev vůle je třeba vykládat tak, jak to se zřetelem k okolnostem, za kterých byl učiněn, odpovídá pravidlům socialistického soužití. (Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ze dne 26.2.1964, bez novelizací.)

⁷⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. [Online]. [Cit. 7.8.2015]. Dostupné z WWW: http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_09.htm; Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky. [Online]. [Cit. 7.8.2015]. Dostupné z WWW: http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html. Čl. 38: Neodlučnou součástí občanských povinností je úcta k právům spoluobčanů, jakož i uvědomělé zachovávání pravidel socialistického soužití.

⁸⁰ Např. § 39 ObčZ 1964: [Neplatnost pro vady obsahu] Neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičií zájmům společnosti.

⁸¹ SALAČ, Jaroslav. *Op. cit. 1*, s. 181, 186-188.; MATES, Jan, MATESOVÁ KOPECKÁ, Šárka. *Op. cit. 15*, s. 28.

⁸² Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ze dne 4. 12. 1963, dále také jako ZoR nebo zákon o rodině.

⁸³ *Tamtéž*, § 96 odst. 2.: Výživné nelze přiznat, jestliže by to bylo v rozporu se zásadami morálky socialistické společnosti.

⁸⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 94/1963 Sb., zákon o rodině. [Online]. [Cit. 7.8.2015]. Dostupné z WWW: http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0146_03.htm.

⁸⁵ Tzv. velká novela zákona o rodině, zákon č. 91/1998 Sb. kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů.

v novelizovaném ObčZ 1964 objevují na mnoha místech, přičemž zásadními z nich jsou zejména § 3, § 39 a § 424, upravující výkon práv a povinností, neplatnost právního jednání a odpovědnost za škodu. Problematika dobrých mravů v novelizovaném ObčZ 1964 úzce souvisí s obdobnou problematikou v současném občanském zákoníku, která na ni bezprostředně navazuje. Vzhledem k bezprostřední blízkosti není tomuto tématu věnován prostor v části pojednávající o historii, i přesto, že ObčZ 1964 již není účinným právním předpisem, ale podstatné aspekty dobrých mravů podle této právní úpravy jsou zmíněny nebo rozebrány na jiných místech této práce.

1.3. Další korektivy, právní principy a jiné právní pojmy

Účelem této na první pohled nekonzistentní podkapitoly je vymezit dobré mravy vůči pojmům, které s dobrými mravy souvisí, ať už ve vztahu vzájemného doplňování, částečné shody nebo konkurence. Ideální by bylo podrobit každý z těchto pojmů zevrubnému zkoumání vzhledem k tomu, že lze těžko stanovit, zdali je po teoretické stránce těžší popsat jejich shody nebo jejich odlišnosti. Pro potřeby této práce však postačí charakterizovat vzájemné vztahy stručně, a taktéž seznam témat, která v této souvislosti vytanou na mysl, není vyčerpán.

1.3.1. Veřejný pořádek

Prvním ve výčtu pojmů souvisejících s dobrými mravy je veřejný pořádek. Občanský zákoník pojem „veřejný pořádek“ vrací do českého soukromého práva⁸⁶. Ačkoliv má veřejný pořádek původ v soukromém právu a v zahraniční právní úpravě je v rámci soukromého práva rozpracován⁸⁷, v českém soukromém právu byl dlouhodobě opomíjen⁸⁸. Veřejný pořádek je jednou z podstatných náležitostí demokratického právního státu⁸⁹ a dle důvodové zprávy k občanskému zákoníku „prostupuje celé právo

⁸⁶ Veřejný pořádek hraje nejzásadnější roli v ustanovení § 1 odst. 2 a § 588 (k absolutní neplatnosti) občanského zákoníku, ale zmíněn je na mnoha dalších místech občanského zákoníku.

⁸⁷ Jako první představili veřejný pořádek v kontextu soukromého práva Francouzi v občanském zákoníku (Code civil) z roku 1804. Salač 17, Obecně mohou být v tomto směru inspirací zejména občanské zákoníky Francie a Švýcarska, ale také další, např. občanský zákoník Španělska, Québecu, Polska nebo Maďarska. Důvodová zpráva k § 1 občanského zákoníku. *Op. cit.* 2. MELZER, Filip. *Op. cit.* 10, s. 255.

⁸⁸ OZO pojem veřejného pořádku znal. Veřejný pořádek nebyl zcela vynechán ani občanským zákoníkem z roku 1964, ačkoliv byl ukryt pod socialistický „zájem společnosti“. Zásadní novela občanského zákoníku, zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník, veřejný pořádek bohužel opomenul. Důvodová zpráva k § 1 občanského zákoníku. *Op. cit.* 2.

⁸⁹ Čl. 9 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.; dále např. čl. 12 odst. 3, čl. 14 odst. 3, čl. 16 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, republikované ústavním zákonem č. 2/1993 Sb.;

a zahrnuje pravidla, na nichž leží právní základy společenského řádu zdejší společnosti⁹⁰. Stejně jako v případě dobrých mravů se ovšem jedná o neurčitý právní pojem⁹⁰, který není ani v tuzemské ani v zahraniční teorii zpracován jednoznačně a bez výhrad, ani po obsahové, ani po funkční stránce⁹¹. Relativně uspokojivý výklad poskytuje k „veřejnému pořádku“ v soukromém právu Melzer, který se jím zabývá v souvislosti s dispozitivním a kogentním charakterem právních norem v občanském zákoníku⁹². O veřejném pořádku v širším pojetí hovoří jako o „souhrnu pravidel, jejichž dodržování je podle panujících společenských a etických názorů nezbytným, bezvýhradným předpokladem řádného lidského soužití v určité společnosti“ bez ohledu na původ norem⁹³, a rozeznává i veřejný pořádek v užším pojetí, kdy v rámci separace původu norem zdůrazňuje etické hledisko, čímž fakticky odděluje veřejný pořádek od dobrých mravů, neboť veřejný pořádek vychází na rozdíl od dobrých mravů pouze z právního řádu a může být eticky i mravně indiferentní. Jinými slovy řečeno, právní norma v souvislosti s veřejným pořádkem může být založena na etickém a mravním základu, ale také nemusí. Telec pracuje s tím, že veřejný pořádek vylučuje či omezuje vznik veřejné poruchy, která je způsobilá ohrozit kohokoliv⁹⁴.

I přesto, že není jasné, jak uspokojivě charakterizovat veřejný pořádek, téměř žádný odborný text nevynechává možnost vzájemně vymezit veřejný pořádek a dobré mravy. Melzer mimo výše uvedeného dále zdůrazňuje, že v případě dobrých mravů je stěžejní mimoprávní charakter normového souboru a u veřejného pořádku jsou to pravidla zásadní vzhledem k celému právnímu řádu. Dobrými mravy a veřejným pořádkem jako korektivy smluvní svobody se zabývá šířeji Salač, který zdůrazňuje společný znak obecnějšího postavení těchto dvou korektivů vůči zákonnému zákazu⁹⁵. Tichý přiznává dobrým mravům obecnější charakter, když tvrdí, že „dobré mravy vycházejí z celospolečenského měřítká standardu morálky“, zatímco zásada veřejného

DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Občanské právo hmotné. 1, Díl první: obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 125.

⁹⁰ DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Op. cit.* 89, s. 122.

⁹¹ LAVICKÝ, Petr *in* LAVICKÝ, Petr. a kol. *Op. cit.* 5, s. 25.

⁹² MELZER, Filip. *Op. cit.* 10.

⁹³ *Tamtéž*, s. 258.

⁹⁴ TELEC, Ivo. *Op. cit.* 13, s. 5.

⁹⁵ SALAČ, Jaroslav. *Op. cit.* 1, s. 222.

pořádku vychází „pouze z některých zásad, jež jsou základem právního řádu a tvoří jakousi klauzuli věčnosti ústavněprávnímu pořádku“⁹⁶. Obecně lze problematiku shrnout tak, že dobré mravy vzhledem ke své ekvinní povaze poslouží jako korektiv důsledků práva na právní poměry mezi stranami a veřejný pořádek ve světle nezbytnosti a bezvýhradnosti zaštití zachování zásadních pilířů demokratické společnosti, na kterých je třeba trvat⁹⁷.

1.3.2. Dobrá víra a poctivost

Charakteristika dobré víry a poctivosti by mohla být rozvedena do samostatných prací velkého rozsahu a vzhledem ke složitosti a doktrinní nejednotnosti je znovu třeba připomenout, že cílem této podkapitoly je pouze představit tyto pojmy ve vzájemných souvislostech s dobrými mravy. Všechny tři pojmy spojuje v první řadě vzájemné teoretické vymezení v zahraniční i tuzemské teorii a dále potom společný výskyt v obecné části nově zpracovaného občanského práva jako reprezentantů etické a morální roviny práva. Na rozdíl od dobrých mravů se dobrá víra i poctivost považují za právní zásady bez větších teoretických rozepří⁹⁸.

Dobrá víra (*bona fides*) má stejně jako dobré mravy původ ve starověkém Římě. Cestu do současného práva si našla obdobně jako dobré mravy⁹⁹. V právní teorii je dobrá víra často rozdělena na subjektivní dobrou víru a objektivní dobrou víru, což je důležité k pochopení charakteru dobré víry v českém právu, kde se pod pojmem dobrá víra tradičně skrývá pouze to, co je v jiných právních řádech charakterizováno jako dobrá víra v subjektivním smyslu. Telec rozlišuje objektivní právní princip poctivosti a důvěry a subjektivní stav dobré víry¹⁰⁰, přičemž subjektivní dobrá víra je

⁹⁶ TICHÝ, Luboš *in* ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Op. cit.* 2, s. 1448.

⁹⁷ LAVICKÝ, Petr *in* LAVICKÝ, Petr a kol. *Op. cit.* 5, s. 25.; MELZER, Filip. *Op. cit.* 10, s. 258.; DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Op. cit.* 89, s. 125.

⁹⁸ Charakter právní zásady lze pravděpodobně přiznat pouze objektivní dobré víře a ne subjektivní dobré víře. TELEC, Ivo. *Op. cit.* 13, s. 1.; TÉGL, Petr. *Dobrá víra v občanském právu*. Praha, 2008. 223 s. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Mikeš, s. 37-41 a 59.; Komentář k § 6 a § 7 občanského zákoníku. *In* LAVICKÝ, Petr *in* LAVICKÝ, Petr a kol. *Op. cit.* 5.

⁹⁹ Viz část této práce věnující se historii dobrých mravů v souvislosti s pojmy jako např. *mos, mores maiorum, consuetudo.*; TÉGL, Petr. *K úpravě dobré víry v návrhu nového občanského zákoníku*. Bulletin advokacie, 2011, roč. 42, č. 1, s. 35.

¹⁰⁰ Poctivost a důvěra jsou jedním ze základních principů evropského smluvního práva. *In* PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal a kol. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. Proměny soukromého práva*. Sv. IV. Praha: Univerzita Karlova, 2009, s. 99–121.

„subjektivním stavem objektivně zdůvodnitelného vlastního přesvědčení, že mi patří právo nebo že jedním po právu“¹⁰¹, zatímco objektivní dobrá víra představuje „etickou zásadu vyjadřující hodnoty uznávané a upřednostňované společností“¹⁰².

Poctivost tak, jak je vnímána v zahraničních právních úpravách, je v českém právu novinkou představenou občanským zákoníkem¹⁰³. České občanské právo znalo i před rokem 2012 některá ustanovení, která měla obdobný účel, nicméně princip poctivosti v rámci obecné části je zařazen poprvé, a to na základě inspirace zahraniční právní úpravou a společnými projekty evropského soukromého práva¹⁰⁴. Poctivost je zakotvena v čl. I.-1:103 Společného referenčního rámce jako standard chování vyznačující se čestností, otevřeností a ohledem na zájmy druhé strany, přičemž z povahy tohoto pojmu a z dalších ustanovení vyplývá kogentní charakter¹⁰⁵.

Autoři občanského zákoníku si byli vědomi toho, že české omezené pojetí dobré víry se často ztrácí v překladu. Vzhledem ke stále narůstajícímu množství zahraniční a zejména evropské legislativy, kterou je potřeba pro český právní řád přeložit, se tedy rozhodli reagovat vzájemným vymezením dosavadního vnímání dobré víry v českém právu vůči principu poctivosti, jehož úkolem je nastoupit na místo, kde v některých zahraničních úpravách figuruje dobrá víra v objektivním smyslu¹⁰⁶.

Zbývá nastínit, jak mezi tyto pojmy zapadají dobré mravy. Názory na tento problém se opět různí. Někteří autoři zachází až tak daleko, že ztotožňují objektivní dobrou víru a dobré mravy¹⁰⁷, nicméně většinový názor je takový, že tento přístup zvolit nelze¹⁰⁸. Nejlépe lze vzájemnou odlišnost v rovině korektivu výkonu subjektivních práv a povinností, kdy dobré mravy působí obecně a mají apriorní charakter, zatímco objektivní dobrá víra přichází v úvahu v situacích, „kdy mezi dvěma či více subjekty

¹⁰¹ TELEC, Ivo. *Op. cit.* 13, s. 2.

¹⁰² ZAPLETAL, Jiří. *Zásada dobré víry a její uplatnění v soukromém právu*. Právní rozhledy, 2006, roč. 14, č. 2, s. 62. Zapletal i Tégl se shodují na objektivním přístupu k subjektivní dobré víře.

¹⁰³ Komentář k § 6 a § 7 občanského zákoníku. In LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Op. cit.* 5.

¹⁰⁴ NOVÝ, Zdeněk. Princip "poctivosti" dle Draft Common Frame of Reference jako inspirace pro výklad § 6 odst. 1 návrhu občanského zákoníku. Právní rozhledy, 2012, roč. 20, č. 2, s. 46-54.; LAVICKÝ, Petr in LAVICKÝ, Petr a kol. *Op. cit.* 5, s. 78.

¹⁰⁵ NOVÝ, Zdeněk. *Tamtéž.*; LAVICKÝ, Petr in LAVICKÝ, Petr a kol. *Op. cit.* 5, s. 77-80.

¹⁰⁶ Důvodová zpráva k § 6 občanského zákoníku, *Op. cit.* 2.; LAVICKÝ, Petr in LAVICKÝ, Petr a kol. *Op. cit.* 5, s. 74-76.

¹⁰⁷ TÉGL, Petr. K úpravě dobré víry v návrhu nového občanského zákoníku. *Op. cit.* 99, s. 40.

¹⁰⁸ *Tamtéž.*

existuje jistý hlubší vztah důvěry¹⁰⁹. Tégl dále dělí objektivní dobrou víru na složku aktivní a složku pasivní, kdy lze s určitým zjednodušením tvrdit, že dobré mravy lze zahrnout do aktivní složky objektivní dobré víry a že v tomto smyslu vytváří jakousi podkategorii dobré víry¹¹⁰.

I přes relativně snadno uchopitelné vzájemné fungování těchto právních pojmů v občanském zákoníku je příliš brzy činit v této otázce optimistické závěry. Prvním problémem je, že občanský zákoník se své právní kategorizace na několika místech nedrží¹¹¹, dalším problémem je, že i přes veškerou snahu legislativců nelze velmi staré a komplikované právní pojmy zbavit nehodících se dimenzí a zejména ne v případě neurčitých právních pojmů, které se mohou vyvíjet i zcela samostatně bez dalších zákonodárných zásahů. Poslední problém spočívá v tom, že dobré mravy a dobrá víra byly doposud velmi často v české právní teorii definovány pomocí pojmu poctivost, který v těchto souvislostech neměl právní rozměr, nový a uměle vytvořený vzájemný vztah může být touto skutečností v praxi často zkoušen a laiky i odborníky nepochopen.

1.3.3. Některé další související právní pojmy

Související právní pojmy lze rozdělit do tří skupin. (1) První z nich zahrnuje pojmy neprávní, jako například mravnost nebo morálku, které se v právních předpisech čas od času objeví, ale v rámci této práce již byly dostatečně vysvětleny v jiných podkapitolách. (2) Druhou skupinu tvoří všechny právní pojmy, které slouží v zahraničních právních řádech obdobnému účelu jako dobré mravy, veřejný pořádek nebo dobrá víra a do (3) třetí skupiny lze zařadit dobré mravy, veřejný pořádek, dobrou víru či poctivost v právních řádech, kde se tyto pojmy vyskytují shodně nejčastěji na základě společné historické právní úpravy, ale jejich teoretické ohraničení se od českého pojetí více či méně odlišuje v důsledku současného samostatného vývoje.

Dobré mravy fungují asi nejpodobněji v německém či rakouském soukromém právu, což je dáno prolínáním právní historie. Dobré mravy jsou v Německu po obsahové stránce chápány restriktivněji, jako „minimum společných hodnot“¹¹² a zajímavý též výčet zobecněných negativních faktorů, které způsobují rozpor

¹⁰⁹ TÉGL, Petr. *O dobrých mravech*. Bulletin advokacie, 2011, č. 7-8, s. 33.

¹¹⁰ TÉGL, Petr. *Dobrá víra v občanském právu*. *Op. cit.* 99, s. 41-42.

¹¹¹ LAVICKÝ, Petr. in LAVICKÝ, Petr. a kol. *Op. cit.* 5, s. 75.

¹¹² SALAČ, Jaroslav. *Op. cit.* 1, s. 39.

s dobrými mravy¹¹³. Rakouská teorie se v mnohém obrací na německou. Inspirací může být častá preference korektivu dobrých mravů před zákonným zákazem z důvodu přístupnosti a srozumitelnosti¹¹⁴. Větší rozdíly ve vnímání dobrých mravů lze vysledovat ve Švýcarsku nebo v Turecku a také ve Francii, kde dobré mravy fungují v užším pojetí a naopak je velmi důležité rozpracování doktríny veřejného pořádku. Veřejný pořádek a dobré mravy nejsou vůči sobě striktně vymezeny, ale spíše plynule přechází jeden v druhý. Od kontinentálních právních řádů se v otázce vnímání dobrých mravů propastně liší právní řády angloamerického typu právní kultury, kde se dobré mravy téměř nevyskytují, ale nejvýznamnější roli v tomto směru hraje veřejný pořádek.

Přístup jednotlivých zemí k této problematice je na první pohled velmi různý a mohlo by se zdát, že obdobná ustanovení různých právních řádů jsou velmi nekompatibilní. Salač tuto problematiku shrnuje tak, že velmi odlišné právní pojmy lze sloučit do jedné kategorie různých metod, které ovšem vedou ke stejným výsledkům a důsledkům a je tedy třeba považovat je za spíše shodné než rozdílné¹¹⁵. Shodu spíše než rozdíly se také pokouší podporovat společné projekty evropského práva¹¹⁶, které ovšem s dobrými mravy jako takovými nepracují, přičemž etická a morální rovina je reprezentována dobrou vírou v širokém pojetí, poctivostí a spravedlností, jak již bylo uvedeno výše.

1.4. Dobré mravy jako aplikační a interpretační nástroj

Dobré mravy fungují jako nástroj aplikace a interpretace práva již od dob starověkého Říma, kdy měli zejména praetori možnost v opozici ke striktnímu formalismu posoudit právní jednání podle skutečného obsahu, a existuje příklad, kdy praetor interpretoval stipulaci, které byla po formální i slovní stránce v pořádku, jako morálně závadnou s ohledem na účel, který sledovala¹¹⁷.

¹¹³ SALAČ, Jaroslav. *Op. cit. 1*, s. 42-43.; BOHATA, Petr. *Dobré mravy v německém právu*. Právní rozhledy, 1999, roč. 7, č. 9, s. 466-470.

¹¹⁴ SALAČ, Jaroslav. *Op. cit. 1*, s. 69.

¹¹⁵ *Tamtéž*, s. 282.

¹¹⁶ PECL, DCFR

¹¹⁷ Případ Gaia Visselia Varra. In ZIMMERMANN, Reinhard. *Op. cit. 56*, s. 710-711.

Dosavadní práce víceméně pouze přiznávají dobrým mravům interpretační funkci, přičemž vychází z teoretického chápání pojmů interpretace a aplikace¹¹⁸ a vzhledem k dobrým mravům zůstávají povrchní.

Větší nároky jsou kladeny na zařazení výkladových ustanovení do úvodní části občanského zákoníku. Na dobré mravy je explicitně odkázáno v § 2 odst. 3 OZ, a Pelikánová a Pelikán rozlišují hned tři role dobrých mravů při výkladu ustanovení občanského zákoníku.¹¹⁹ Zaprvé platí, že výklad ustanovení musí být v souladu s dobrými mravy podle § 2 odst. 1 OZ, kdy lze dobré mravy pravděpodobně zařadit mezi zásady nebo mezi hodnoty dle ustanovení § 2 odst. 1¹²⁰. Druhé místo mají dobré mravy ve výkladovém ustanovení § 2 odst. 2 OZ, a to v hypotetické situaci, kdy se zásady a hodnoty ve významu, který jim dal zákonodárce v jedné souvislosti, dostanou do konfliktu. A konečně v § 2 odst. 3 OZ fungují dobré mravy, společně s nepřipustností krutosti a bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění, roli výkladového kritéria poslední instance.

Aplikační funkce dobrých mravů podle § 2 odst. 3 znamená obecnou pojistku v individuálních případech, kdy je dopad zákonného ustanovení, které je v obecné rovině spravedlivé a bezproblémové, příliš tvrdý. Sebelépe napsaný zákon totiž nemůže předvídat všechny životní situace¹²¹. K tomuto tématu je třeba poznamenat, že někteří autoři považují ustanovení § 2 odst. 3 za nadbytečné¹²² a někteří dokonce dobré mravy jako interpretační hledisko neuznávají¹²³.

Interpretační a aplikační funkce dobrých mravů představují důvod souvislosti dobrých mravů s jakýmkoliv dalším problémem v rámci práva. Jedná se o stěžejní funkce dobrých mravů, díky kterým se dobré mravy propojí s každým konkrétním

¹¹⁸ K aplikaci a interpretaci viz literaturu zabývající se teorií práva, např. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 5. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 126 a násl., 139 a násl. KNAPP, V. *Op. cit. 11*, s. 167 a násl., 186 a násl.; WEYR, František. *Teorie práva*. 1. vyd. Brno. Praha: Orbis, 1936, s. 62.

¹¹⁹ PELIKÁNOVÁ, Irena, PELIKÁN, Robert in ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Op. cit. 2*, s. 19-20.

¹²⁰ Pelikánová a Pelikán uznávají dobré mravy jako zásadu, dále k dobrým mravům jako právní zásadě viz výše.

¹²¹ PELIKÁNOVÁ, Irena, PELIKÁN, Robert in ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Op. cit. 2*, s. 19-20.; Důvodová zpráva k § 2909 občanského zákoníku, *Op. cit. 2*

¹²² MELZER, Filip, TĚGL, Petr. a kol. *Op. cit. 20*, s. 77-78.

¹²³ „V rozporu s dobrými mravy může být v konkrétním případě právní jednání či výkon práva, nikoliv však interpretace a aplikace zákona nebo jejich důsledky.“ In LAVICKÝ, Petr in LAVICKÝ, Petr a kol. *Op. cit. 5*, s. 46.

případem. Interpretační a aplikační funkce by mohly být v obecné i konkrétní rovině rozvedeny šřeji, v tomto ohledu odkazuji na kapitolu 4 této práce, která na konkrétních příkladech dále rozebere případy interpretace a aplikace dobrých mravů v souvislosti s vyživovací povinností a právem na výživné.

2. Výživné, vyživovací povinnost a právo na výživné

V této kapitole bude rozebráno výživné¹²⁴ podle platné a účinné právní úpravy, zejména tedy podle druhé části občanského zákoníku¹²⁵. Rodinné právo bylo, jako celek, tvůrci nové právní úpravy navráceno do obecného soukromoprávního předpisu, jak to odpovídá tradici velkých kodexů soukromého práva, a koneckonců také naší právní tradici, vzhledem k tomu, že kdyby nebylo ideově diskontinuitního socialistického práva, pravděpodobně by k vytržení rodinného práva z obecné úpravy soukromého práva nikdy nedošlo, neboť návrh občanského zákoníku z roku 1937 s tím nepočítal. Ustanovení o výživě v občanském zákoníku v mnohém přebírají předchozí právní úpravu z části třetí zákona o rodině, zásadně novelizovanou v roce 1998, nicméně občanský zákoník přináší i řadu novinek a změn, a to zejména co se týká systematiky právní úpravy. Nově lze ustanovení o výživném nalézt na několika místech víceméně tak, jak to odpovídá jeho druhu (viz dále).

Teorii vyživovací povinnosti a práva na výživné se v souvislosti s novou úpravou soukromého práva věnují nejvíce Hrušáková, Králíčková a Telec (práce autorů opakovaně cituji), a právě z jejich per vzešel přístup, který pracuje s výživným jako se specifickým typem závazku. Toto pojetí výživného je velmi svérázné, vzhledem k tomu, že vyživovací povinnost a právo na výživné mají s tradiční charakteristikou závazku společného velmi málo. Přístupu výše zmíněných autorů ovšem nelze upřít, že v této souvislosti nabízí ucelený výklad a systematické zařazení výživného v rámci občanského zákoníku včetně souvislosti vyživovací povinnosti s dalšími instituty a přesahu výživného do dalších částí občanského zákoníku. Teorie vyživovací povinnosti a práva na výživné jako závazku bude s výhradami použita v této práci vedle obvyklého pojetí vyživovací povinnosti a práva na výživné jako samostatné a specifické kapitoly rodinného práva.

Výživné podle části druhé občanského zákoníku lze zařadit do soukromoprávního institutu zaopatření. V rámci zaopatření v rodinném právu lze rozdělit zaopatřovací závazky na ty, které vznikají ze smluv (důchodový závazek nebo

¹²⁴ Pojem výživného je problematický a bude upřesněn.

¹²⁵ Problematika vyživovací povinnosti není v části druhé občanského zákoníku zcela vyčerpána. Je třeba se dále zaměřit zejména na obecnou část občanského zákoníku, ustanovení o závazcích, ustanovení o bezdůvodném obohacení a další.

výměnek), a na ty, které vznikají z jiných právních skutečností, tedy ze zákona, kam spadá výživné¹²⁶. Výživné tedy lze, s ohledem na výše uvedené výhrady, chápat jako zvláštní soukromoprávní závazek rodinného práva, který je specifický okruhem subjektů, obsahem a dalšími náležitostmi, jak bude dále rozvedeno.

2.1. Pojmy

Aby bylo učiněno přesnosti výkladu zadost, je třeba v úvodu této kapitoly objasnit základní pojmy, zejména je důležité pojmově odlišit výživné, vyživovací povinnost a právo na výživné. Ani jeden z těchto pojmů není zákonem definován.

Výrazu „výživné“ je v současné době používáno v souvislosti s právem ve čtyřech rovinách, což je na první pohled snad až příliš mnoho, nicméně fakticky nevytváří toto dělení problému, neboť jednotlivé přístupy jsou chápány velmi intuitivně.

(1) První význam slova je dnes již historický, protože výrazu „výživné“ bylo použito pro pojmenování části třetí ZoR. Výživné v tomto smyslu není nadřazeným pojmem ani názvem institutu nýbrž zkratkou, jakýmsi shrnutím problematiky upravené v příslušné části ZoR. Nová právní úprava toto pojetí, s ohledem na již předeslané, nepřevzala.

(2) Zadruhé může výživné odkazovat na předmět práva a povinnosti ve smyslu, který již v současné právní teorii neobstojí. Tím se rozumí především vnímání výživného příliš úzce, ať už jako pouhou výživu v jazykovém smyslu, nebo prosazování spotřebního charakteru výživného tak, jak ho chápaly socialistická teorie a judikatura, a jak přetrvalo až do novelizace v roce 1998. Užší pojmání výživného není v zásadě chybné, nicméně nevystihuje právní povahu pojmu výživné ani v předchozí ani v současné právní úpravě a v textu musí být vždy specifikováno¹²⁷.

(3) Zatřetí označuje výraz výživné zvláštní druh plnění (plnění majetkové povahy v širokém významu dle § 1722 OZ), které je předmětem rodinněprávního

¹²⁶ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku. *Op. cit.* 2.; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1035 a násl.; HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo.* 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 223-224.

¹²⁷ Úzké pojetí srov. RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Op. cit.* 23, s. 166; HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo.* *Op. cit.* 126, s. 225.; HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství.* 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 404.

závazku stran. Výživné v tomto smyslu znamená zásadně celkové zaopatření, tedy uspokojení hmotných i nehmotných potřeb v rozsahu, který odpovídá jeho jednotlivým druhům¹²⁸. Výživné je takto nejlépe popsáno jako součást sousloví „právo na výživné“, které je komplementem vyživovací povinnosti.

(4) Čtvrtou rovinu vytvořili teoretici, kteří se ve svých pracích věnují této problematice a potřebují souhrnný pojem, který by fakticky a jednoduše vystihoval nebo shrnoval právní oblast vyživovací povinnosti a práva na výživné. Autoři používají tohoto pojmu většinou s omluvou a plným vědomím, že výživné neoznačuje ani právní institut ani právní poměr¹²⁹ a že v tomto ohledu své dílo nestaví na přesném definičním základu.¹³⁰

Vyživovací povinnost a právo na výživné lze pojmut buď tradičně nebo jako součást vyživovacího závazku, jak již bylo naznačeno výše. Dle tradičního přístupu charakterizuje vyživovací povinnost a právo na výživné samostatná zákonná úprava v rámci rodinného práva, založená na vzájemné solidaritě¹³¹. Teoretické pojetí výživného jako závazku respektuje zákonný původ vyživovací povinnosti a práva na výživné a dále rozvíjí systematické zařazení vyživovací povinnosti a práva na výživné v širších souvislostech. Stranami závazku jsou dlužník a věřitel, v případě výživného hovoříme o povinném a oprávněném, i když bychom vzhledem k partikularitě zájmu mohli bez problémů používat méně obecných pojmů vyživujícího a vyživovaného¹³². Obsahem vyživovacího závazku je pohledávka oprávněného, které odpovídá dluh povinného. Pohledávka je právem na plnění výživného a dluh vyživovací povinností. Závazek tvořený vyživovací povinností a právem na výživné je obvykle v literatuře vyjádřen výše rozebraným pojmem výživné, případně pouze jako vyživovací povinnost, čemuž odpovídá i název pododdílu občanského zákoníku, kde je právně upravena

¹²⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126*, s. 1036.; RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Op. cit. 23*, s. 165.; HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo. Op. cit. 126*, s. 225.

¹²⁹ Pozn. č. 302. In RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Op. cit. 23*, s. 165.

¹³⁰ Užití pojmu výživné je z dlouhodobého hlediska v právu vžité a intuitivní. V tomto smyslu je pojem výživné použit i v této práci, na místech, kde to nepůsobí problémy.

¹³¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita: Doplněk, 2006, s. 245 - 246.; ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Op. cit. 23*, s. 166.

¹³² HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 3-4.; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo. Op. cit. 126*, s. 224.

největší část problematiky výživného¹³³. Vyživovací povinnost není přesné pojmenování, neboť na první pohled polovina závazku schází, nicméně lze uznat, že vůči právu na výživné je vyživovací povinnost zdůrazněna, neboť v souladu se zásadou ochrany slabší strany je v rámci občanského zákoníku upřednostněna povinnost vícekrát, oproti tradičnímu výpisu práv na prvních místech vůči povinnostem¹³⁴.

2.1.1. Rodič, dítě, manžel a partner

Ještě před rozbořem jednotlivých druhů výživného je třeba definičně vymezit některé osoby, které mají vyživovací povinnost, a některé osoby, které mají právo na výživné, resp. subjekty vyživovacího závazku, vzhledem k tomu, že definice některých pojmů pro potřeby výživného se nemusí krýt s definicí stejného pojmu na jiných místech právního řádu.

Rodičem dítěte je (1) osoba, o které to stanoví zákon, a (2) osoba, jejíž rodičovství bylo založeno rozhodnutím soudu o osvojení¹³⁵. Určování rodičovství upravuje občanský zákoník v ustanoveních § 775 - § 793 občanského zákoníku, přičemž platí, že dle zákona je matkou dítěte žena, která je porodila (§ 775 OZ), a otcem dítěte je muž, kterému svědčí jedna ze zákonných domněnek podle ustanovení § 776 - § 783 občanského zákoníku. Co se týká ustanovení o tom, kdo je matkou dítěte, je třeba poznamenat, že čeští legislativci měli možnost v mladé právní úpravě občanského práva zohlednit v současné době velmi diskutované a často prováděné náhradní, nebo také surrogační, mateřství, ale rozhodli se v tomto směru zůstat konzervativní. Kromě zákonného určení matky dítěte a otce dítěte dle příslušné domněnky je tedy jediným dalším způsobem úpravy těchto statusových záležitostí osvojení dle ustanovení § 794 a násl. občanského zákoníku, zejména s ohledem na § 797 a poté ustanovení § 832 a násl. občanského zákoníku, kde jsou upraveny následky osvojení¹³⁶.

¹³³ Občanský zákoník, Část druhá Rodinné právo, Hlava II Příbuzenství a švagrovství, Oddíl 3 Rodiče a děti, Pododdíl 4 Vyživovací povinnost.

¹³⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126*, s. 1035.; Např. povinnosti a práva rodičů dle občanského zákoníku.

¹³⁵ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Op. cit. 23*, s. 174.

¹³⁶ *Tamtéž.*; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126*, s. 1076-1077.

Dítě má mezi osobami, které mají vyživovací povinnost, a osobami, které mají právo na výživné, resp. subjekty vyživovacího závazku, zásadní postavení. Definice tohoto pojmu však činí v souvislosti s vyživovací povinností a právem na výživné problémy, které vedou některé autory k chybným závěrům, např. v souvislosti s trváním vyživovací povinnosti. Podle Úmluvy o právech dítěte je dítětem každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve¹³⁷. České občanské právo považuje za dítě v zásadě potomka podle ustanovení o příbuzenství v § 771 a násl. občanského zákoníku. Občanský zákoník obecně nerozlišuje mezi zletilým a nezletilým dítětem, pokud mluví o dítěti, nicméně zletilost podle § 30 občanského zákoníku je třeba brát jako zásadní mezník, s ohledem na to, že některá ustanovení občanského zákoníku pojednávají pouze o nezletilých dětech, které nenabýly plné svéprávnosti, nebo naopak pouze o dětech zletilých. Především nezletilé děti požívají větší hmotněprávní i procesněprávní ochrany a z hlediska procesního práva dojde zletilostí dítěte k významným změnám. Hranice 18 let, kdy člověk nabývá zletilosti, nemá mimo výslovné odkazy v právní úpravě výživného žádnou relevanci, ačkoliv se mnoho lidí mylně domnívá, že tomu tak je. V žádném případě nelze říct, že by se zletilostí dítěte právní závazek bez dalšího nějak změnil nebo dokonce zanikl. § 859 občanského zákoníku výslovně stanoví, že trvání vyživovací povinnosti a práva na výživné nezávisí na nabytí zletilosti ani svéprávnosti. Věkové hranice (15 let, 18 let, 26 let) mají v českém právním řádu význam spíše ve veřejném právu, zejména ve správním právu a trestním právu pro účely odpovědnosti, a dále v právu sociálního zabezpečení jako hraniční věk pro vznik nebo zánik některých nároků. V souvislosti s výživným je často mylně zmiňována hranice 18 let, viz. výše, a dále bývá často zdůrazňována hranice 26 let, která je také někdy nesprávně považována za limit trvání vyživovací povinnosti rodičů k dítěti. Může být shrnuto, že v souvislosti s osobami, které mají vyživovací povinnost, a osobami, které mají právo na výživné, resp. subjekty vyživovacího závazku, není dítě vymezeno věkem ani jiným hraničním prvkem, ale pouze rodinněprávním statusovým poměrem rodiče a dítěte. Trvání vyživovací povinnosti rodičů k dětem tak, zjednodušeně řečeno, závisí na

¹³⁷ Čl. 1 Úmluvy o právech dítěte vyhlášené sdělením Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126*, s. 1076.

ekonomické soběstačnosti dítěte, resp. na schopnosti oprávněného se sám živit dle ustanovení § 911 občanského zákoníku.

Pojem „manžela“ souvisí se statusovou úpravou manželství, která uvozuje část občanského zákoníku upravující rodinné právo, § 655 a násl. občanského zákoníku. Ustanovení § 655 OZ vymezuje obecně charakter a účel manželství podle české právní úpravy. V rozporu se současným trendem uvolňování manželství ve prospěch tzv. genderově neutrálních svazků¹³⁸ zvolili tvůrci občanského zákoníku klasický konzervativní přístup, kdy je manželství vymezeno jako svazek muže a ženy, jehož účelem je mimo jiné založení rodiny a výchova dětí. Česká právní úprava se tedy k homosexuálním sňatkům nebo jiné alternativní úpravě manželství staví i nadále odmítavě a za manžela či manželku lze podle českého právního řádu považovat muže či ženu, kteří uzavřeli manželství v souladu s § 655 a násl. občanského zákoníku.

Partnerem nebo registrovaným partnerem se rozumí osoba, která uzavřela registrované partnerství podle zákona č. 115/2006, o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ze dne 26. 1. 2006, (ZRP), s osobou stejného pohlaví. Registrované partnerství zůstalo v rámci rekonstrukce soukromého práva upraveno samostatně a nestalo se tak součástí obecného kodexu občanského práva. O problematice registrovaného partnerství bude ještě pojednáno.

2.1.2. Vyživovací povinnost a právo na výživné versus rodičovská odpovědnost

Výživné nejčastěji vyvolává přirozenou asociaci poměru mezi rodiči a dětmi, přičemž tato spojitost je způsobilá vést k mylnému zařazení výživného na seznam povinností, které vychází z rodičovské odpovědnosti. § 859 OZ toto výslovně popírá. Vyživovací povinnost nemůže být součástí rodičovské odpovědnosti vzhledem k tomu, že vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi plyne již z podstaty rodičovství, a je tak vázána na jiné právní skutečnosti. Omezení či zbavení rodičovské odpovědnosti,

¹³⁸ Nejstarší právní úprava stejnopohlavních svazků mezi státy Evropské unie byla přijata v Dánsku roku 1989, čímž byl nastartován proces legislativních změn po celé Evropě, který v roce 2001 vyvrcholil uzákoněním stejnopohlavních manželství v Nizozemsku v roce 2001. V současné době většina států Evropské unie uznává stejnopohlavní nebo genderově neutrální manželství nebo stejnopohlavním párům v jiném obdobném svazku přiznává široká vzájemná práva a povinnosti často srovnatelná s právy a povinnostmi vycházejícími z manželství. In ITABORAHY, Lucas Paoli, ZHU, Jingshu. *State-sponsored homophobia. A world survey of laws: Criminalisation, protection and recognition of same-sex love.* [Online][05-2014], 9. ed. [Cit. 5.8.2015]. Dostupné z WWW: http://old.ilga.org/Statehomophobia/ILGA_SSHR_2014_Eng.pdf; European Union: Member's Research Group. *The rights of LGBT people in the European Union.* [Online] Květen 2015. [Cit. 5.8.2015]. Dostupné z WWW: <http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-557011-Rights-LGBTI-people-EU-FINAL.pdf>.

případně pozastavení jejího výkonu neovlivní bez dalšího vyživovací povinnost (§ 874)¹³⁹.

2.1.3. Rozsah vyživovací povinnosti a práva na výživné

Rozsah vyživovací povinnosti se v českém právním řádu liší podle jednotlivých druhů výživného, jak bude dále rozebráno. Obecně lze říci, že rozsahem vyživovací povinnosti je určitá míra pokrytí potřeb oprávněného povinným. České právo ovšem nezná objektivní přístup k rozsahu a výši výživného, jak je tomu v jiných právních řádech, kdy se výživné vypočítává např. procentuálně podle výše výdělku povinného, věkem oprávněného a dále podle počtu oprávněných osob vyživovaných jedním povinným¹⁴⁰. Rozsah vyživovací povinnosti a práva na výživné je možné rozdělit do čtyř skupin podle škály odůvodněných potřeb, které zahrnují¹⁴¹:

1) Nutná výživa

Nutná výživa tvoří jádro rozsahu vyživovací povinnosti, které vychází z podstaty její existence v souladu se společenskou a ekonomickou funkcí výživného. Nutná výživa je *expressis verbis* vyjádřena pouze ve vazbě na práva některých osob na zaopatření, § 1665 a násl. občanského zákoníku. V přístupu teorie k vyživovací povinnosti mezi ostatními příbuznými podle § 910 občanského zákoníku nepanuje shoda¹⁴², nicméně Kovářová považuje nutnou výživu za základ vzájemné vyživovací povinnosti příbuzných¹⁴³, a dle mého názoru lze souhlasit s tím, že pokud zákon nestanoví něco jiného nebo to nevyplývá z povahy konkrétního druhu výživného, lze nutnou výživu považovat za minimální rozsah jakékoliv vyživovací povinnosti a práva na výživné.

¹³⁹ Srov. komentář k § 859 občanského zákoníku, ŠMÍD, Ondřej *in* HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126*, s. 825-826, a komentář k § 874 občanského zákoníku, WESTPHALOVÁ, Lenka, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Tamtéž*, s. 892.

¹⁴⁰ Např. NOVÁ Hana, TĚŽKÁ, Olga. *Vyživovací povinnost: praktická příručka s judikaturou a vzory*. 1. vyd. Praha: Linde, 1995, s. 72-73.

¹⁴¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo. Op. cit. 126*, s. 234-235.; KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Vyživovací povinnost po rekodifikaci*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 32-33.

¹⁴² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka *in* HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126*, s. 1043.; HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo. Op. cit. 126*, s. 235.

¹⁴³ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Op. cit. 141*, s. 33.

2) Přiměřená výživa

Právo na přiměřenou výživu je přiznáno rozvedeným manželům, bývalým registrovaným partnerům a neprovdané matce resp. těhotné ženě. Přiměřenost v tomto vztahu nemá žádnou souvislost s životní úrovní povinného, ale odkazuje na přiměřené krytí potřeb oprávněného.

3) Slušná výživa

Slušná výživa je určena rodičům, kteří mají právo na výživu vůči svým dětem, a také pozůstalé manželce a těhotné vdově podle § 1666 občanského zákoníku.

4) Stejná životní úroveň

Na stejnou životní úroveň mají právo děti vůči svým rodičům, manželé a registrovaní partneři navzájem, a dále rozvedení manželé a bývalí registrovaní partneři v případě sankčního výživného. Je třeba poznamenat, že v souvislosti s těmito druhy vyživovací povinnosti a práva na výživné se nepracuje se stejnými pojmy, „stejná životní úroveň“ je tedy spíše jakýmsi shrnutím rozdílných ustanovení, která se mohou nepatrně odlišovat. Stejná životní úroveň je nejširší možností rozsahu výživného a mimo největšího ekonomického dopadu na zúčastněné je vyjádřením hloubky rodinných vazeb v souvislosti s kýženým důsledkem vzájemné sounáležitosti rodinných příslušníků jako subjektů jednotlivých druhů vyživovací povinnosti. Telec v souvislosti s právem dětí na stejnou životní úroveň, které dosáhli jejich rodiče, poukazuje na možnou kolizi toho, co je výchovné, a toho, co je správné, neboť především v případě, kdy je životní úroveň rodičů velmi vysoká, může dojít k tomu, že dítě bude žít ve zbytečném luxusu a nabude dojmu, že takový stav je běžný a bezpracný.¹⁴⁴

2.2. Charakter vyživovací povinnosti a práva na výživné

V této podkapitole bude pouze ve stručnosti zdůrazněno několik nejvýznamnějších charakteristických rysů vyživovací povinnosti a práva na výživné. Jednotlivé odlišnosti již byly rozebrány výše nebo jim bude věnována pozornost v dalších podkapitolách této práce, zejména v souvislosti s jednotlivými druhy výživného.

¹⁴⁴ TELEC, Ivo. *Subjektivní práva rodinná*. Právní rozhledy, 2012, č. 3, s. 83.; HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo. Op. cit. 126, s. 234-235.*; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126, s. 1042, 1080-1081.*

1) Právní úprava vyživovací povinnosti a práva na výživné je tradičně kogentní, více k tomuto bodu viz. smluvní úprava výživného v podkapitole 3.6.

2) Subjekty vyživovací povinnosti a práva na výživné, které jsou založeny ex lege, je pouze taxativně omezený okruh osob. Předpokladem pro vznik a trvání práva na výživné je navíc podmínka existence statusového poměru mezi těmito osobami.

3) Právo na výživné se dle ustanovení § 613 občanského zákoníku nepromlčuje.

4) Podstatou vyživovací povinnosti a práva na výživné je zajištění výživy a celkové uspokojení hmotných i nehmotných potřeb oprávněných osob v odůvodněném rozsahu. Plnění dluhu v souvislosti s vyživovací povinností je pro zákonodárce extrémně důležité a neplnění může oprávněného dostat do bezprostředně nepříznivé situace s ohledem na stav odkázanosti oprávněného na povinném, v konkurenci různých povinností plynoucích ze závazků i ze zákona je vyživovací povinnost tradičně postavena velmi vysoko.

5) Pro procesní stránku vyživovací povinnosti a práva na výživné je typická *clausula rebus sic stantibus*, kdy v případě podstatné změny poměrů nevytváří předchozí soudní rozhodnutí ve věci překážku *rei iudicata*.¹⁴⁵

2.3. Funkce vyživovací povinnosti a práva na výživné

Funkce vyživovací povinnosti a práva na výživné je odlišná u každého druhu vyživovací povinnosti, nicméně lze spolehlivě identifikovat funkci společensko-ekonomickou. Ekonomická rovina vyživovací povinnosti vychází z potřebnosti oprávněného a z poskytování prostředků povinným tak, aby se situace oprávněného stabilizovala nebo zlepšila v zákonem stanoveném rozsahu. Společensky nejvýznamnější vyživovací povinností je vyživovací povinnost rodičů k dětem, patří totiž k základním kamenům rodinněprávního statusového poměru rodiče a dítěte, a plnění rodiče je maximálně žádoucí v souvislosti s tím, že pokud rodič dítěte existuje, stát nabízí v současné době v rámci ochrany dětí jako nejohroženější sociální skupiny pouze možnost výživné vymáhat na povinném rodiči, a tak se situace dítěte, jehož rodič

¹⁴⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo. Op. cit. 126*, s. 224–239.

učiní maximum pro to, aby své povinnosti nedostál, může stát kritickou a v podstatě bezvýhodnou¹⁴⁶.

Druhým rozměrem vyživovací povinnosti a práva na výživné je morální rovina, kdy by vzájemné vyživování v rámci rodiny mělo být v podstatě samozřejmé, pokud existuje odůvodněná potřeba některého člena, neboť reprezentuje sounáležitost, vzájemnou podporu a pomoc, což jsou základní předpoklady fungující rodiny. Morální rozměr vyživovací povinnosti lze vysledovat také v obecných zásadách občanského práva a odvětvových zásadách práva rodinného¹⁴⁷.

2.4. Stručný historický vývoj vyživovací povinnosti a práva na výživné

Stejně jako je tomu u samotného pojmu výživné, mohla by intuice vést k závěru, že výživné v historii spojovalo primárně rodiče a děti. Ačkoliv ve sledu právních úprav toto spojení převažuje, první zmínka o výživném, stará několik tisíc let, hovoří o povinnosti rozvedeného muže vyplatit bývalou ženu¹⁴⁸.

Na našem území byla problematika výživného poprvé upravena v roce 1811 v rámci ABGB, který byl později převzat jako OZO. Podle OZO měl primárně vyživovací povinnost muž, a to vůči své ženě (§ 91) a jako otec vůči svým manželským i nemanželským dětem (§ 139 a násl., § 166 a násl.), subsidiárně měla povinnost výživy vůči dětem i matka případně prarodiče dítěte ze strany otce resp. matky. V případě manželských dětí platilo, že rodiče měli povinnost opatrovat dětem slušnou výživu. Děti byly vůči rodičům povinny k tomu, aby jim v případě úpadku v nouzi poskytly slušné opatření.

V roce 1931 došlo k přijetí zákona č. 4/1931 Sb. z. a n., ze dne 16. 12. 1930, tzv. alimentární zákon, jehož úkolem bylo zlepšit postavení oprávněných v záležitostech výživy, výchovy nebo zaopatření. Zákon stanovil, že aby mohl povinný dostát svému závazku, musí podle svých možností a schopností dosahovat dostatečného výdělku, opatřit si peníze prací a neměl by se naopak vzdát dostatečně výdělečné činnosti ani

¹⁴⁶ Srov. STEHLÍK, Ondřej. *Zálohování výživného státem*. Právní rozhledy, 2013, roč. 21., č. 3, s. 159 a násl.

¹⁴⁷ Zejména zásada solidarity a zásada nejlepšího zájmu dítěte. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. Op. cit. 126, s. 21-24.; NOVÁ Hana, TĚŽKÁ, Olga. Op. cit. 140, s. 11-13.

¹⁴⁸ První zmínka o povinnosti muže poskytnout ženě určité množství stříbra pochází ze sumerského zákoníku Ur-Nammu. In KOVÁŘOVÁ, Daniela. Op. cit. 141, s. 16.

majetkových práv či výhod. Pokud povinný jedná opačně, jde to při rozhodování o výši pohledávky zásadně k jeho tíži. Zákonodárce tak poprvé v české historii upravil domněnku potenciality.

Další změny v právní úpravě této problematiky nastaly až po druhé světové válce. V reakci na politickou situaci v roce 1948 a Ústavu 9. května (ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky, ze dne 9. 5. 1948) byl přijat zákon č. 265/1949 Sb., zákon o právu rodinném, ze dne 7. 12. 1949, který přinesl mnoho vskutku revolučních změn v celém rodinném právu. Po formální stránce došlo k vynětí rodinného práva z obecného předpisu soukromého práva a jejímu přesunutí do samostatného zákona. Důvodem byla inspirace sovětskou právní úpravou a snaha oddělit rodinné vztahy osobní povahy od občanskoprávních vztahů majetkové povahy. Tři nejzásadnější změny relevantní i pro výživné byly, (1) zaprvé, zrovnoprávnění postavení muže a ženy v rodinném právu a transformace otcovské moci na moc rodičovskou, (2) zadruhé, přiznání stejných práv a povinností při výchově a výživě dětí otcí i matce, a (3) zatřetí, odmítnutí rozlišování manželských a nemanželských dětí prosazením zásady, že původ dítěte nesmí mu být na újmu. Zákon v otázce výživného rozlišoval mezi vyživovací povinností k nezletilým dětem a vzájemnou povinností poskytovat si úhradu na osobní potřeby mezi příbuznými v pokolení přímém, což se vztahovalo i na zletilé děti.¹⁴⁹

Na zákon o právu rodinném z roku 1949 navazuje zákon o rodině z roku 1963, který úpravu výživného sjednotil do třetí části, jak již bylo zmíněno výše. Stalo se tak z důvodu další snahy oddělit osobní právní vztahy od vztahů majetkových¹⁵⁰. Výchova i výživa doznaly spíše ideologických než praktických změn, neboť všechny druhy výživného byly převzaty a upraveny obdobně. Výživnému se dostalo společných ustanovení § 96 a násl. ZoR. Mezi negativní ideologické změny související s výživným patří bezesporu vypuštění právní úpravy správy majetku nezletilého, a naopak mezi ideologicky založené ale akceptovatelné změny patří odstranění vrchnostenského

¹⁴⁹ Dále k historickému vývoji vyživovací povinnosti srov. příslušné pasáže v komentářích k § 910 a § 915 občanského zákoníku a důvodovou zprávu k zákonu o rodině. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka *in* HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126*, s. 1078-1080, 1033-1035.; ELISCHER, David *in* ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 558 a násl.; Důvodová zpráva k zákonu o rodině. *Op. cit. 84*.

¹⁵⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo. Op. cit. 131*, s. 32.

postavení založeného na moci rodičů ve prospěch upřesnění práv a povinností rodičů plynoucích ze společenského postavení a z funkce rodiny¹⁵¹.

Zákon o rodině byl několikrát novelizován, přičemž nejzásadnější posun přinesl zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů Touto novelizací byl zákon přizpůsoben demokratické společnosti, což se projevilo zejména odstraněním některých ideově zotročených slovních spojení a úpravou společných ustanovení o výživném (§ 96 - § 103 ZoR). Novelou byla opět významně posílena ochrana majetkových zájmů nezletilých dětí navrácením ustanovení o správě majetku nezletilého dítěte a úpravou vyživovací povinnosti¹⁵².

V roce 2006 byl po období dlouhých neshod schválen zákon o registrovaném partnerství¹⁵³, kterým se do českého rodinného práva dostala zajímavá dvojkolejnost právní úpravy mnoha tradičních otázek rodinného práva. ZRP okopíroval úpravu manželství a výživného podle ZoR, čímž bylo ovšem umožněno, že na tradiční právní otázky sahající hluboko do historie budou nalezeny nové odpovědi a výklad jednotlivých institutů bude rozšířen o méně tradiční dimenzi. Vzhledem k nepřekonatelnému odporu zastánců tradičních hodnot ve společnosti nebyla právní úprava registrovaného partnerství do občanského zákoníku zařazena¹⁵⁴, nicméně obecná úprava výživného podle ZoR byla převzata a z hlediska systematiky podléhá obecné části občanského zákoníku, zatímco v případě ZRP se ustanovení občanského zákoníku části druhé zásadně nepoužijí¹⁵⁵. Lze tedy důvodně předpokládat, že může dojít

¹⁵¹ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku. *Op. cit.* 2.; Komentáře k občanskému zákoníku. *Op. cit.* 149, *tamtéž*.

¹⁵² HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Op. cit.* 150, s. 30-31.

¹⁵³ Komentář k § 1 zákona o rodině. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině*, 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 2-5.; Komentář k § 3020 občanského zákoníku. HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit.* 126, s. 1330-1331.; HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o registrovaném partnerství*. Bulletin advokacie, 2007, roč. 38, č. 2, s. 18-19.

¹⁵⁴ Původně měla být právní úprava partnerství zařazena jako hlava IV části druhé – Zapsané partnerství, srov. věcný záměr občanského zákoníku, verze s důvodovou zprávou z roku 2005. [Online] [Cit. 7.8.2015]. Dostupné z WWW: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_verze_2005.pdf; ELIÁŠ, Karel, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Op. cit.* 36, s. 178-180. Komentář k § 3020 občanského zákoníku. HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Op. cit.* 149.

¹⁵⁵ Ustanovení částí první, třetí a čtvrté o manželství a o právech a povinnostech manželů platí obdobně pro registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů. Posuzované ustanovení obsahuje zákonný příkaz k analogii a argumentem opaku lze dospět k závěru, že zákon v posuzovaném ustanovení zakazuje

k nesrovnalostem ve výkladu jednotlivých ustanovení ještě ve větším rozsahu než v době účinnosti ZoR. Výživné bude v souvislosti s registrovaným partnerstvím dále rozebráno.

Občanský zákoník z roku 2012 upravuje vyživovací povinnost především v hlavě druhé, ale některá ustanovení, která byla dříve součástí části třetí ZoR, byla přesunuta do jiných částí¹⁵⁶. Rozmístění ustanovení o výživném na různá místa občanského zákoníku odpovídá druhům vyživovací povinnosti, jak budou prezentovány v následující podkapitole.

použití ustanovení upravujících manželství a práva a povinnosti mezi manžely (§ 655 až 770). In Komentář k § 3020 občanského zákoníku. HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Tamtéž*, s. 1331.

¹⁵⁶ Např. ustanovení § 613, § 1988 odst. 1, § 1665 a násl, § 1626, § 2059, § 2966. In KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, TELEEC, Ivo. *Op. cit.* 23, s. 23-24.

3. Druhy vyživovací povinnosti

České právo v současné době rozeznává následující druhy vyživovací povinnosti, které vycházejí z občanského zákoníku a se zákona o registrovaném partnerství. Druhy výživného se dají rozdělit do čtyř skupin. Rozlišování mezi jednotlivými druhy výživného je podstatné kvůli potenciální konkurenci, do které se mohou dostat nároky dvou či více oprávněných vůči jednomu povinnému¹⁵⁷.

3.1. Vyživovací povinnost mezi manžely a mezi bývalými manžely

A) Vyživovací povinnost mezi manžely v § 697 OZ

B) Vyživovací povinnost mezi bývalými manžely v § 760 a násl. OZ

Právní úprava vyživovací povinnosti v manželství reflektuje ekonomickou a sociální funkci rodiny a účel manželství, kdy jsou muž a žena v institucionalizovaném soužití mimo jiné povinni se vzájemně podporovat a pomáhat si (§ 655, § 687 OZ) a přispívat na potřeby rodiny a rodinné domácnosti (§ 690 OZ). Na rozdíl od jiných druhů vyživovací povinnosti je manželství typické celkově vyšší důležitostí majetkové provázanosti povinných a oprávněných, protože situace v rodině vytvořená manžely má často přímý dopad na ostatní členy rodiny či domácnosti¹⁵⁸. I přes vyčlenění manželského výživného do Hlavy I Manželství, části druhé občanského zákoníku, je v § 697 odst. 2 a v § 760 odst. 3 OZ odkázáno na obecná ustanovení výživném, čímž je myšlena právní úprava vyživovací povinnosti v hlavě věnované rodičům a dětem, v § 910 - § 923 OZ, zejména potom ustanovení § 913 OZ a společná ustanovení o výživném v § 921 - § 923 OZ¹⁵⁹.

Ad A) Vyživovací povinnost mezi manžely má být odrazem principu solidarity v manželském svazku a jejím účelem je zajištění zásadně stejné hmotné a kulturní úrovně pro oba. Rozsahem je tato povinnost tedy největší, neboť společně s vyživovací povinností rodičů k dětem znamená zajištění stejné životní úrovně.¹⁶⁰ Co se týká trvání

¹⁵⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Op. cit. 131*, s. 247-249.; HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo. Op. cit. 126*, s. 228-229.; RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Op. cit. 23*, s. 173.

¹⁵⁸ ELISCHER, David in ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Op. cit. 149*, s. 90-93.

¹⁵⁹ *Tamtéž*, s. 94 a násl., 244 a násl.

¹⁶⁰ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Op. cit. 23*, s. 180-181.

vyživovací povinnosti, tak ta trvá po celou dobu trvání manželství a lze ji nepřiznat pouze v souladu s § 2 odst. 3 OZ¹⁶¹.

Ad B) Smyslem právní úpravy vyživovací povinnosti je v určitém rozsahu kompenzovat horší ekonomický potenciál jednoho z manželů po rozvodu, který má původ v manželství. Na rozdíl od manželské vyživovací povinnosti není tato povinnost vzájemná, ale záleží na obecných (§ 760 odst. 1 OZ) i specifických (§ 760 odst. 2 OZ) kritériích zejména na straně oprávněného. Vyživovací povinnost mezi rozvedenými manžely zahrnuje také dvě specifika, zaprvé, nový pojem odbytného (§ 761 odst. 1 OZ) a sankční výživné (§ 762 OZ), jehož účelem je primárně kompenzovat újmu jednoho z manželů.

3.2. Vzájemná vyživovací povinnost předků a potomků

A) Vyživovací povinnost rodičů k dětem v § 915 odst. 1 a § 916 a násl. OZ

B) Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům v § 915 odst. 2 OZ

C) Vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými v § 910 OZ

§ 910 OZ je úvodním ustanovením pododdílu Vyživovací povinnost (v rámci Oddílu Rodiče a dítě, Dílu Poměry mezi rodiči a dětmi, Hlava II Příbuzenství a švagrovství). Pododdíl Vyživovací povinnost obsahuje většinu převzaté právní úpravy z části třetí ZoR, a, jak již bylo zmíněno výše, funguje také jako obecná ustanovení o výživném analogicky pro další druhy výživného v rámci OZ, zejména ustanovení § 921 - § 923 OZ, ale i další ustanovení tohoto pododdílu. Výživné je specifické úzkým a taxativně vymezeným okruhem povinných subjektů u jednotlivých druhů výživného. Česká právní úprava je v tomto směru ještě užší než mnohé zahraniční, vzhledem k tomu, že nezná vyživovací povinnost mezi osobami sešvagřenými a příbuznými v linii pobočné. Vzájemná vyživovací povinnost mezi předky a potomky v přímé linii tedy představuje jádro právní úpravy vyživovací povinnosti. § 910 v odst. 2, 3 a 4 OZ upravuje konkurenci v rámci tohoto druhu výživného¹⁶².

Ad A) Vyživovací povinnost rodičů k dětem je specifická svým rozsahem i svými předpoklady. Tento druh výživného lze dále rozdělit na vyživovací povinnost vůči

¹⁶¹ WESTPHALOVÁ, Lenka *in* HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126*, s. 111.

¹⁶² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka *in* HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126*, s. 1035-1038.

nezletilým dětem a vůči zletilým dětem, oba poddruhy potom mají společné znaky i svá specifika. Obecně platí pro stanovení rozsahu výživného ustanovení § 913 OZ, kdy je základním předpokladem k uplatnění vyživovací povinnosti stav odkázanosti na výživu, resp. hledí se na odůvodněné potřeby oprávněného a jeho majetkové poměry, a také na schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného. U nezletilého dítěte vychází stav odkázanosti na výživu z podstaty poměru mezi rodičem a dítětem, tudíž se předpokládá, kdežto v případě zletilého dítěte je trvání stavu odkázanosti na výživu primárním předmětem zkoumání. § 915 OZ v odst. 1 nerozlišuje mezi zletilými a nezletilými dětmi, ale obecně stanoví, že životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů. Toho hledisko předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte a ustanovení je potom dokladem toho, že výživné v českém právním řádu nemá spotřební charakter. Nezletilým dětem, které nejsou plně svéprávné, je v občanském zákoníku v souvislosti s vyživovací povinností věnován např. § 912 nebo § 923 odst. 1 i odst. 2, avšak zákon poskytuje zvláštní úpravu nezletilým, ale nikoli plně svéprávným dětem na více místech¹⁶³.

Vyživovací povinnost rodičů k dětem vzniká ex lege, v případě matky narozením, v případě otce uplatněním jedné z domněnek otcovství a u obou rozhodnutím o osvojení. Zánik vyživovací povinnosti rodičů k dětem je spojen s některou z následujících skutečností:

1) Skutečnost způsobující zánik rodinněprávního poměru.

K zániku rodinněprávního statusového poměru mezi rodičem a dítětem může dojít smrtí rodiče nebo dítěte, právní mocí rozhodnutí o osvojení, a také úspěšným popřením rodičovství, zejména otcovství.

2) Skončení stavu odkázanosti dítěte na výživu poskytovanou rodiči

Dle § 913 odst. 1 občanského zákoníku se pro určení rozsahu výživného zkoumají mimo jiné odůvodněné potřeby a majetkové poměry oprávněného. Vyživovací povinnost k dítěti zaniká, pokud je dítě schopno se samo živit podle ustanovení § 911 občanského zákoníku, tedy je schopno v dostatečné míře zajistit své materiální i nemateriální potřeby. V souvislosti s majetkem dítěte je třeba poukázat na

¹⁶³ Komentář k § 915 občanského zákoníku, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in HRUŠÁKOVÁ, Michaela, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126.* KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, TELEC, Ivo. *Op. cit. 23*, s. 24-25.; RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Op. cit. 23*, s. 174 -177.

ustanovení § 912 občanského zákoníku, který za určitých okolností přiznává právo na výživné nezletilému dítěti, které nenabylo plné svéprávnosti, s vlastním majetkem. A contrario lze říct, že zletilé dítě, které má vlastní majetek, již toto právo nemá¹⁶⁴.

Je též nutné zmínit se o původu majetku dítěte, vzhledem k ustanovení § 917 občanského zákoníku, které připouští tvorbu úspor jako odůvodněnou potřebu jakéhokoliv dítěte, pokud je povinným rodič dítěte, nebo jako odůvodněnou potřebu nezletilého dítěte, které nenabylo plné svéprávnosti, pokud je povinným jiný předek. Vzhledem k tomu, že úspory se stávají vlastnictvím oprávněného dítěte, je teoreticky možné, aby tento majetek zapříčinil rozpor mezi ustanovením § 912 a ustanovením § 917 občanského zákoníku. Dle mého názoru by k tomu ovšem nemělo dojít, vzhledem k tomu, že úspory podle § 917 občanského zákoníku jsou pouhou složkou vyživovací povinnosti a jejich účelem rozhodně není vyvázat se z vyživovací povinnosti, pokud jinak stav odkázanosti zletilého i nezletilého dítěte, které nenabylo plné svéprávnosti, trvá¹⁶⁵. Tento způsob zániku vyživovací povinnosti tradičně působí v teorii i v praxi největší problémy, neboť je spojen jednak s okolnostmi každého individuálního případu, a jednak je odkázán na neurčité právní pojmy a balancuje na hranici často vytvořené až judikaturou, která se může měnit.

3) Uzavření manželství dítětem

V takovém případě bude vyživovací povinnost vůči dítěti mít v první řadě manžel nebo manželka a vyživovací povinnost rodičů bude připadat v úvahu pouze subsidiárně v případě, že manžel nebude moci své vyživovací povinnosti dostát.

Zánik vyživovací povinnosti rodičů k dětem lze z teoretického hlediska rozdělit na absolutní zánik a relativní zánik. Absolutním zánikem vyživovací povinnosti je např. zánik vyživovací povinnosti v souvislosti se zánikem statusového poměru. V souvislosti s relativním zánikem vyživovací povinnosti se projevuje tzv. elasticita vyživovací povinnosti, což odkazuje na situaci, kdy může dojít k opětovné obnově vyživovací povinnosti rodičů k dětem, ačkoliv ta už předtím zanikla, např. dokončením studia

¹⁶⁴ Komentář k § 912 občanského zákoníku, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126, s. 1058.*

¹⁶⁵ Komentář k § 911, § 912 a § 917 občanského zákoníku. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126.*

vyššího stupně vzdělání, pokud lze po rodičích požadovat výživné po dobu dalšího navazujícího studia¹⁶⁶.

Ad B) Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům je občanském zákoníku upravena velmi střídavě v ustanovení § 915 odst. 2, které říká, že dítě je povinno zajistit svým rodičům slušnou výživu. K základním charakteristickým prvkům tohoto druhu výživného patří mimo jiné to, že se jedná o vyživovací povinnost subsidiární, která přichází v úvahu pouze pokud není jiný, obvyklejší, povinný, rozuměj manžel nebo registrovaný partner podle příslušné právní úpravy, a pokud tento není schopen vyživovací povinnost plnit. Vyživovací povinnost dětí vůči rodičům přichází v úvahu zejména ve stáří nebo v těžké životní situaci, neměla by ovšem vzhledem k systému starobních důchodů a jiného plnění poskytovaného státem být příliš obvyklá, neboť výživné je podle občanského zákoníku, pokud se jedná o poměr rodičů a dítěte, postaveno na zásadě, že vyživovací povinnost předků předchází vyživovací povinnosti potomků podle § 910 odst. 4 občanského zákoníku. U tohoto druhu výživného je, vzhledem k pravděpodobné existenci manželství mezi rodiči, třeba připomenout, kromě vzájemné vyživovací povinnosti manželů, která již byla zmíněna, také fakt, že výživné je zásadně osobního charakteru a nestává se tedy součástí společného jmění manželů.¹⁶⁷ Vyživovací povinnost dětí k rodičům je vzhledem k subsidiárnímu charakteru citlivější na soulad s morálními standardy společnosti, tedy i dobrými mravy, jak bude uvedeno v kapitole 4. Je bohužel smutnou pravdou, že finanční situace starších lidí, zejména těch, kteří se v průběhu života v důsledku radikálních politických změn v české společnosti za poslední desetiletí stali součástí různých a různě nastavených sociálních a důchodových systémů, je často velmi špatná. Rodinná solidarita ve formě vyživovací povinnosti dětí k rodičům může samozřejmě představovat řešení v individuálních případech, ale je otázkou, jestli by měl tento postup být standardní cestou k vylepšení podmínek lidí

¹⁶⁶ Komentář k § 915 občanského zákoníku – část věnovaná vyživovací povinnosti rodičů k dětem. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126.*; HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Op. cit. 131*, s. 258–267.; NOVÁ Hana, TĚŽKÁ, Olga. *Op. cit. 140*, s. 64–107.; RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Op. cit. 23*, s. 173–177.

¹⁶⁷ Komentář k § 915 občanského zákoníku – část věnovaná vyživovací povinnosti dětí k rodičům, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126.*; HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Op. cit. 131*, s. 268–271.; NOVÁ Hana, TĚŽKÁ, Olga. *Op. cit. 140*, s. 127–133.; RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Op. cit. 23*, s. 177–178.

v důchodovém věku. Jsem toho názoru, že nikoliv, a to z několika důvodů. Zaprvé je nutné čelit faktu, že populace stárne a problém chudoby v důchodovém věku je třeba řešit konstruktivním přístupem ze strany státu. Stát by neměl spoléhat na schopnost případného potomstva vyživovat své rodiče, ačkoliv v individuálním případě může být uložení takové povinnosti žádoucí. Zadruhé připomínám, že zákonodárce nepřiznává vyživovací povinnosti dětí k rodičům stejný obecný význam jako vyživovací povinnosti rodičů k dětem, ale odlišuje ji co do rozsahu i do subsidiární povahy v případě konkurence různých vyživovacích povinností.

Ad C) Vzájemná vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými podle ustanovení § 910 a násl. občanského zákoníku je právní úpravou pro všechny zbytkové případy vyživovací povinnosti mezi příbuznými, kterým není určen žádný jiný druh vyživovací povinnosti, případně platí, že tento druh vyživovací povinnosti nemůže vzhledem k neschopnosti povinného poskytnout výživné dostatečným způsobem nebo povinný již není. Je důležité opětovně zdůraznit, že česká právní úprava zná vyživovací povinnost pouze mezi příbuznými v linii přímé, jako typický příklad tohoto druhu vyživovací povinnosti lze tedy uvést vyživovací povinnost mezi prarodiči a vnuky. S ohledem na podkapitulu věnovanou rozsahu vyživovací povinnosti lze stanovit minimální rozsah tohoto druhu vyživovací povinnosti na nutnou výživu, nicméně je třeba poznamenat, že pokud vyživovací závazek mezi ostatními příbuznými nahrazuje vyživovací povinnost rodičů k dětem, bude tento rozsah pravděpodobně širší¹⁶⁸.

3.3. Vyživovací povinnost a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce

Výživné a zajištění úhrady některých nákladů neprovdané matce je upraveno v § 920 občanského zákoníku. Mezi základní charakteristiky této vyživovací povinnosti patří těhotenství ženy nebo narození dítěte ženě, která není v manželském svazku s otcem dítěte. Tato problematika nabývá na aktuálnosti vzhledem k počtu dětí které se rodí nesezdaným rodičům¹⁶⁹. Matka nebo budoucí matka může požadovat plnění

¹⁶⁸ Komentář k § 910 a § 915 občanského zákoníku. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126.*; NOVÁ Hana, TĚŽKÁ, Olga. *Op. cit. 140*, s. 271-276.; RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Op. cit. 23*, s. 278-280.; HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo. Op. cit. 126*, s. 235.

¹⁶⁹ Podíl dětí narozených mimo manželství v roce 2014 opět stoupl a výrazně překročil hranici 45 %. Srov. tabulku Českého statistického úřadu Podíl dětí narozených mimo manželství v letech 1950-2014, [Online]. [Cit. 8.8.2015]. Dostupné z WWW: https://www.czso.cz/csu/czso/podil_deti_narozenyh_mimo_manzelstvi_v letech_1950_2014.

vyživovací povinnosti od otce nebo od pravděpodobného otce, jehož otcovství je nebo bude určeno souhlasným prohlášením matky dítěte a dotyčného muže, nebo bylo nebo bude také určeno soudní cestou. Rozdílem vůči ostatním druhům výživného je časový úsek, po který může být výživné požadováno, a dále potřeba rozlišit dvě skupiny nároků, které může matka nebo budoucí matka vůči povinnému vznést, tj. nárok na výživné pro sebe a nárok na úhradu některých dalších nákladů. Teorie se rozchází v tom, jak nakládat s tradiční výbavou, kterou je třeba pořídit v souvislosti s narozením dítěte, tj. kočárek, postýlka, oblečení pro novorozence a další pomůcky. Někteří autoři radí matkám nárokovat si úhradu těchto věcí jako náklady spojené s těhotenstvím a s porodem¹⁷⁰, jiní toto považují již za nárok dítěte vůči otci na základě vyživovací povinnosti rodičů k dětem¹⁷¹.

3.4. Vyživovací povinnost registrovaných partnerů

Jak již bylo předznamenáno a taktéž bude dále rozebráno, vyživovací povinnost mezi registrovanými partnery není součástí obecného kodexu občanského práva, ale zůstala aktuální v původní právní úpravě registrovaného partnerství z roku 2006 (ZRP).

Vyživovací povinnost mezi registrovanými partnery je upravena tak, jak byla do přijetí občanského zákoníku upravena vyživovací povinnost mezi manžely v zákoně o rodině. Přijetím občanského zákoníku se právní úprava výživného v zákoně o registrovaném partnerství vzdálila obecnému standardu. Občanský zákoník upravuje nově některé druhy vyživovací povinnosti podrobněji a přináší drobné změny. Vzájemná vyživovací povinnost mezi registrovanými partnery a bývalými registrovanými partnery je pro osoby, kterých se týká, velmi významná, vzhledem k tomu, že registrované partnerství není spojeno s žádnou zákonnou formou majetkového společenství, a vzájemná práva a povinnosti registrovaných partnerů jsou v porovnání se současnou úpravou práv a povinností manželů upravena velmi omezeně. Ze zákona o registrovaném partnerství nevyplývá povinnost vzájemné podpory a pomoci, i přesto, že dle důvodové zprávy k ZRP je účelem této právní úpravy

¹⁷⁰ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Op. cit. 141*, s. 72-73.

¹⁷¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo. Op. cit. 126*, s. 245.

stabilizace ekonomické a sociální situace partnera¹⁷². Partnerství má být založeno na partnerské lásce a zákon neodkazuje na žádnou další stránku ekonomicky a společensky fungujícího vztahu, např. na společné bydlení. Vzájemná vyživovací povinnost je tedy v podstatě jediným zákonným prvkem, který má širší dopad na životy partnerů, s ohledem na § 10 ZRP, který stanoví, že hmotná a kulturní úroveň obou partnerů má být zásadně stejná¹⁷³.

A) Vyživovací povinnost mezi registrovanými partnery v § 10 a v § 12 ZRP

B) Vyživovací povinnost mezi bývalými registrovanými partnery v § 11 a v § 12 ZRP

3.5. Zaopatření

Právo některých osob na zaopatření je upraveno v § 1665 - § 1669 občanského zákoníku. Občanský zákoník přináší právo na zaopatření z pozůstalosti jako novinku v rámci hlavy III, kde je upraveno dědické právo, je ovšem nutné poznamenat, že historická právní úprava obdobný institut znala (srov. § 795 a § 796 OZO).

V ustanovení § 1665 – 1669 občanského zákoníku lze rozeznat právo na výživu a právo na zaopatření. S obecnou úpravou výživného v hlavě II občanského zákoníku má institut zaopatření z pozůstalosti mnoho společného, ale ve své základní podstatě se liší, přesto je teoreticky pojímán jako zvláštní druh výživného¹⁷⁴, nebo je v této souvislosti alespoň představen¹⁷⁵. Zaopatření z pozůstalosti se od vyživovací povinnosti a práva na výživné liší zejména tím, že je oslabena role osobního charakteru výživného, neboť právo na zaopatření je pouhým důsledkem existence rodinněprávního poměru, nicméně se jedná o institut práva dědického. V porovnání s vyživovací povinností má zaopatření plnit funkci bezprostřední pomoci určeným osobám, jejichž situace se zhoršila nebo má potenciál se zhoršit v souvislosti s úmrtím zůstavitele, a dávka je proto vyplacena nárazově nebo vyplácena po velmi omezenou dobu, naproti tomu vyživovací povinnost trvá typicky dlouhodobě. Je třeba poznamenat, že právo na zaopatření z pozůstalosti a výživné se mohou ocitnout ve střetu. Platí ovšem, že pokud je jiná

¹⁷² Důvodová zpráva k zákonu č.115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. [Online]. [cit. 6.8.2015]. Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=12751>.

¹⁷³ Srov. § 10 - § 12 ZRP.; HRUŠÁKOVÁ, Milana *Op. cit.* 153.; Komentář k § 10 - § 12 ZRP, HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Op. cit.* 12, s. 533-536.; KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Op. cit.* 141, s. 81-82.

¹⁷⁴ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Tamtéž*, s. 84.

¹⁷⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo. Op. cit.* 126, s. 241.

osoba, která má vůči oprávněnému vyživovací povinnost, a tato osoba je schopna poskytovat výživné v dostatečné výši, právo na zaopatření nebude možné uplatnit¹⁷⁶.

3.6. Smluvní úprava vyživovací povinnosti a práva na výživné

Smluvní úpravou výživného se, vzhledem ke kogentnímu charakteru ustanovení upravujících vyživovací povinnost a právo na výživné v občanském zákoníku, zabývá jen velmi málo teoretiků. Vyživovací povinnost a právo na výživné půjde upravit smluvně, a to smlouvou inominátní podle ustanovení § 1746 odst. 2 občanského zákoníku. Je třeba ovšem vzít v úvahu, že vzhledem ke kogentnosti¹⁷⁷ ustanovení o vyživovací povinnosti a právu na výživné, které vznikají ex lege, a vzhledem k osobnímu charakteru vyživovací povinnosti a práva na výživné, resp. vyživovacího závazku, je možnost smluvní úpravy zákonem založených druhů výživného velmi omezená. Právo na výživné ani vyživovací povinnost nelze převést a v případě vzájemných povinností a práv rodičů a dětí se jich nelze vzdát. I u zákonem založené vyživovací povinnosti a práva na výživné je ovšem možné, aby si oprávněný a povinný upravili výkon vzájemných práv a povinností v souladu se zákonem, zejména s ustanoveními obecné části občanského zákoníku¹⁷⁸.

Mimo smluvní úpravu existující vyživovací povinnosti a práva na výživné je možné založit vyživovací závazek smluvně mezi subjekty, pro které vyživovací povinnost a právo na výživné zákon neupravuje¹⁷⁹. Takto založený vyživovací závazek bude ovšem plně podléhat principům smluvního práva a bude svým charakterem velmi vzdálen zákonem založeným druhům vyživovací povinnosti. Zejména nebude při vymáhání nároků různých věřitelů privilegován.

¹⁷⁶ Důvodová zpráva § 1665 - § 1669 občanského zákoníku, *op. cit.* 2.; Komentář k § 1665 - § 1669, SVOBODA, Jiří *in* FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo* (§ 1475-1720). Komentář. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 459-464.; KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Op. cit.* 141, s. 84-85.; HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo. Op. cit.* 126, s. 241-242.

¹⁷⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo. Op. cit.* 126, s. 226.

¹⁷⁸ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Op. cit.* 141, s. 81.; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka *in* HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655-975). Komentář. *Op. cit.* 126, s. 1035.; HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo. Op. cit.* 126, s. 226.

¹⁷⁹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Op. cit.* 141, s. 81.

4. Vyživovací povinnost s ohledem na dobré mravy

Dobré mravy hrají v českém právu v souvislosti s výživným již delší dobu velkou roli. Delší dobou je s ohledem na výše uvedené myšlena právní situace vyživovací povinnosti a její vývoj od velké novelizace zákona o rodině z roku 1998¹⁸⁰. Dobré mravy byly v zákoně o rodině uvedeny výslovně jako negativní kritérium přiznání výživného v ustanovení § 96 odst. 2. Ačkoliv je možné říci, že i předchozí právní úprava znala dobré mravy obecně, mimo jiné ve vztahu k výkonu práv a povinností (§ 3 odst. 1 ObčZ 1964), k neplatnosti právního úkonu (§ 39 ObčZ 1964) a k odpovědnosti za škodu (§ 424 ObčZ 1964), v souvislosti s výživným získaly dobré mravy zvláštní postavení, neboť soudci, často velmi neochotní obracet se obecné právní zásady a morální hodnoty, nemohli výslovně uvedené kritérium dobrých mravů v § 96 odst. 2 zákona o rodině, na rozdíl od obecných zásad, ignorovat, ale museli se s ním vypořádat. Dobrým mravům se dostalo značné pozornosti, což vedlo a vede k mnoha otázkám týkajícím se postaty dobrých mravů v souvislosti s výživným, které budou dále zmíněny.

4.1. Srovnání zkoumaných právních úprav předmětné problematiky

Jak již bylo několikrát zmíněno, byly před přijetím občanského zákoníku dobré mravy v souvislosti s výživným zvláštní úpravou v ustanovení § 96 odst. 2 zákona o rodině. Pozice dobrých mravů byla relativně nesporná a dobré mravy znamenaly jeden z předpokladů přiznání práva na výživné. Pokud jde o obsahovou stránku, pojem dobrých mravů nepatřil mezi jednoduše vyřešitelné¹⁸¹, nicméně po formální, aplikační a interpretační stránce bylo ustanovení § 96 odst. 2 bezproblémové. Naproti tomu nová právní úprava nepřevzala speciální úpravu dobrých mravů jako zákonem uvedeného předpokladu přiznání práva na výživné, ačkoliv první návrh občanského zákoníku z roku 2005 takovou úpravu ještě obsahoval¹⁸², ale jde cestou generální klauzule souladu výkladu a použití právního předpisu s dobrými mravy v ustanovení § 2 odst. 3 občanského zákoníku. § 2 odst. 3 může být také pojímán jako vyjádření obecného právního principu souladu práva s dobrými mravy. K dané problematice je

¹⁸⁰ *Op. cit.* 81.

¹⁸¹ Srov. podkapitulu 1.1.2.

¹⁸² Důvodová zpráva k ustanovení § 782 a § 783 občanského zákoníku z roku 2005. *Op. cit.* 154, s. 322.

ovšem třeba zmínit ještě několik ustanovení občanského zákoníku, která by neměla uniknout pozornosti. (1) Zbylá část ustanovení § 2 odst. 3 občanského zákoníku, kdy výklad a použití právního předpisu nesmí vést ke krutosti a bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění. (2) Někteří autoři spojují zákaz aplikace právního předpisu v rozporu s dobrými mravy také k ustanovení § 3 odst. 3 občanského zákoníku¹⁸³. (3) V nové právní úpravě je třeba odlišit situaci, kdy je rozebírána aplikace a interpretace právního předpisu a kdy přichází v úvahu limitace výkonu nabytého práva podle ustanovení § 8 občanského zákoníku.¹⁸⁴

S ohledem na výše uvedené lze říct, že došlo k částečné změně pozice dobrých mravů v souvislosti s výživným. Občanský zákoník neklade důraz na morální hledisko přiznání práva na výživné jako na specifikum dané právní oblasti připomínkou nebo duplicitním vyjádřením v rámci dalších ustanovení, ale upravuje soulad s právem a morální podtext ve všech právně relevantních situacích, tj. při tvorbě právního předpisu, při jeho interpretaci a aplikaci, při smluvní úpravě všech záležitostí a při výkonu nabytého práva. Smysl dobrých mravů ve výživném se posunul od předpokladu, který stál vzhledem k morálnímu rozměru vyživovací povinnosti a práva na výživné v popředí, k obecnému kritériu, které ač je na první porovnání oslabeno, ve skutečnosti vystupuje po boku ostatních obecných pojistek morálky a mravnosti v právu. Morální rovina právní úpravy vyživovací povinnosti a práva na výživné tedy naopak posílila.

4.1.1. Morální stránka výživného v harmonizovaném právním řádu

Souvislost dobrých mravů a výživného je natolik specifická, že srovnání této problematiky v právních řádech jiných států v podstatě nepřichází v úvahu¹⁸⁵. Morální rozměr výživného jako celek je potom jiná otázka, která by se v teoretické rovině dala vyřešit, není ovšem předmětem této práce. V této podkapitole budou pouze vzneseny některé otázky k pozici české právní úpravy v zahraničí.

První otázkou tohoto krátkého exkurzu je, jak přistoupit k výživnému a k dobrým mravům v souvislosti s evropským právem a mezinárodním právem.

¹⁸³ KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Op. cit.* 141, s. 30.; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, TELEČ, Ivo. *Op. cit.* 23, s. 25.

¹⁸⁴ *Tamtéž.*

¹⁸⁵ Neplatí to bezvýjimečně, např. Slovensko na základě zákona o rodině z roku 1963 zahrnuje dobré mravy jako předpoklad přiznání výživného do § 75 zákona o rodině č. 36/2005 Zb. [Online] [cit. 7.8.2015]. Dostupné z WWW: www.zbierka.sk/sk/predpisy/36-2005-z-z.p-8434.pdf

Evropské právo i mezinárodní právo znají výživné výhradně v souvislosti s procesní stránkou mezinárodního práva soukromého¹⁸⁶. Harmonizační tendence a projekty společného evropského soukromého práva otázky rodinného práva nezahrnují, rodinné právo je považováno na odraz kulturních specifik, která definují společnosti jednotlivých států¹⁸⁷. Ani dobré mravy nemají ve společných návrzích své místo, jak již bylo rozebráno výše. Na druhou stranu je ovšem pravdou, že harmonizační tendence postihují čím dál větší okruh témat a není nereálné, aby k nějaké formě postupného sjednocení v budoucnosti došlo.

Druhou zásadní otázkou je přístup k rozsahu a trvání vyživovací povinnosti rodičů k dětem v zahraničních právních řádech. Ze studie systémů dětského výživného Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj z roku 2010¹⁸⁸ lze vyčíst, že Česká republika má velice štědrý přístup k rozsahu a trvání vyživovací povinnosti vůči dětem. Věkově neohrazenou vyživovací povinnost, která trvá do doby ekonomické či finanční nezávislosti znají společně s Českou republikou pouze Itálie, Francie a Lucembursko. Některé státy opravňují děti k výživě po dobu studia, ale zdaleka nejčastěji vyživovací povinnost končí zletilostí nebo jinou věkovou hranicí zletilosti blízké. Tato skutečnost vybízí k otázce, zda česká právní úprava výživného vůbec stojí na morálním základě moderní globalizované společnosti nebo zda je, i přes velmi nedávnou rekonstrukci a solidní historický základ, vlastně neuspokojivá a nebude do budoucna uvažováno o jiném přístupu. Ve většině států je totiž požadavek na výživu zletilých dětí považován spíše za nemorální než za projev morálního rozměru vzájemné výživy.

¹⁸⁶ Srov. příslušná nařízení Evropské unie a dokumenty Haagské konference mezinárodního práva soukromého.

¹⁸⁷ PECL, DCFR. Výjimkou je práce Komise pro evropské rodinné právo (CEFL), která se ale věnuje především majetkovým otázkám. Srov. webové stránky CEFL. [Online] [cit. 7.8.2015]. Dostupné z WWW: <http://ceflonline.net/>; Srov. tzv. „Cultural constraint“ argument. ANTOKOLSKAIA, Masha in BOELE-WOELKI, Katharina. Debates in family law around the globe at the dawn of the 21st century, Antverpy: Intersentia, 2009, s. 37-39.

¹⁸⁸ Výzkum Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), který zpracovává téma dětského výživného. Social Policy Division, Directorate of Employment, Labour and Social Affairs. *PF1.5: Child Support*. [Online] [cit. 7.8.2015] Dostupné z WWW: <http://www.oecd.org/els/family/41920285.pdf>.

4.2. Dobré mravy a výživné mezi registrovanými partnery

O dobrých mravech a výživném mezi registrovanými partnery bylo již pojednáno na dvou místech této práce¹⁸⁹, postačí tedy na ně odkázat a přejít přímo k problematickým aspektům.

V první řadě je třeba opět zdůraznit, že nepříznivý až odmítavý přístup k registrovanému partnerství v průběhu přípravy a provádění rekodifikace soukromého práva, který vyústil v nezačlenění registrovaného partnerství do občanského zákoníku, naprosto neodpovídá současné tendenci zlepšování právního postavení stejnopohlavních párů¹⁹⁰. V souvislosti s uvolňováním tradičních institutů rodinného práva (manželství, osvojení) stejnopohlavním párům je třeba připomenout, že evropské právo ani mezinárodní právo soukromé příliš nepočítají s eventuální povahou manželství a dalších rodinněprávních institutů ve smyslu genderové neutrality. Charakter morálního hlediska je v tomto případě skvělým příkladem velmi omezené možnosti vytvořit jakousi generální morálku na území obývaném různými kulturami, neboť stejnopohlavní páry jsou pro některé státy morálně bezproblémové a pro některé mohou být vrcholem poklesu morálky ve společnosti. Tradiční pojmy jako manželství nebo rodina se mohou dostat do konfliktu při plnění povinnosti vzájemného uznávání těchto záležitostí na poli evropském i mezinárodním a vzhledem k velkým změnám v této oblasti v posledních dvaceti letech je otázkou, jestli by nebylo místné mezinárodní a evropský přístup přehodnotit.

Druhou otázkou spojenou s registrovaným partnerstvím je pozice dobrých mravů u konkrétních druhů vyživovací povinnosti, které vycházejí ze zákona o registrovaném partnerství. V současné době není jasné, jakou pozici by měly dobré mravy mít mezi předpoklady pro přiznání práva na výživné. Jasné ovšem je, že s přijetím občanského zákoníku došlo k tomu, že se partnerské výživné stalo jakýmsi bezprizorným

¹⁸⁹ Srov. podkapitulu 2.4. a 3.4.

¹⁹⁰ Standardní sekvence kroků v procesu akceptace homosexuality (právním řádem některého státu) sestává z dekriminálizace, sjednocení věkové hranice legální sexuální aktivity pro heterosexuální a homosexuální páry, přijetí generální i speciální antidiskriminační právní úpravy, institucionalizace stejnopohlavních svazků a uznání rodičovských práv. V současné době se z evropského hlediska nacházíme v posledních fázích vývoje. Pouze několik států východní Evropy odporuje tomuto trendu, některé z nich dokonce zareagovaly na zlepšující se situaci homosexuálů právními předpisy zakazujícími tzv. „homosexuální propagandu“, např. Lotyšsko (2013) a Litva (2014). I přes tyto excesy lze říci, že trend je opačný. WAALDIJK, Kees. In WINTEMUTE, Robert, ANDENÆS, Mads. *Legal recognition of same-sex partnerships: a study of national, European and international law*, Oxford: Hart, 2001, s. 635 - 637.; ITABORAHY, Lucas Paoli, ZHU, Jingshu. *Op. cit.* 138, s. 18.

pozůstatkem, vzhledem k tomu, že zákon o rodině již není platný, ale právní problematika registrovaného partnerství je v důvodové zprávě i v komentáři¹⁹¹ k zákonu o registrovaném partnerství opřena právě o něho.

4.3. Dobré mravy jako předpoklad pro přiznání výživného

Pojetí dobrých mravů jako předpokladu pro přiznání výživného vychází primárně z původní právní úpravy v ustanovení § 96 odst. 2 zákona o rodině, a výše popsanou skutečnost je nutné brát na zřetel, vzhledem k tomu, že se jejich pozice v tomto kontextu mohla posunout. Po funkční stránce věci lze ovšem při rozboru možností působení dobrých mravů na vyživovací povinnost ve značné míře vycházet z této právní úpravy a příslušné judikatury.

První otázkou této podkapitoly je, kdy se použije kritérium dobrých mravů v souvislosti s vyživovací povinností. Odpovědět na tuto otázku lze v několika rovinách. V nejširším kontextu je odpověď prostá, použijí se vždy. S ohledem na obecný charakter dobrých mravů v občanském zákoníku vysvětlený v podkapitole 4.1. není nutné se dobrých mravů v rámci soudního rozhodování dále dovolávat, i když to je samozřejmě možné. Soulad s dobrými mravy jako negativním předpokladem přiznání výživného soudem by měl být posuzován v každém jednotlivém případě ze samé podstaty obecných ustanovení občanského práva. V užším kontextu je odpověď na tuto otázku komplikovanější, neboť mezi jednotlivými předpoklady pro přiznání výživného může vzniknout konkurence. Konkurence zákonem daných předpokladů, a jejich přednost či míra, do jaké budou použity při rozhodování¹⁹², jsou podle mého názoru otázky s velmi marginálním dopadem na výsledek rozhodování, vzhledem k tomu, že pro přiznání práva na výživné musí být splněny všechny předpoklady¹⁹³. Co ovšem vytváří situaci, kdy se použití dobrých mravů jako předpokladu pro přiznání výživného může dostat do reálného konfliktu, je střet dobrých mravů a jiných právních zásad či

¹⁹¹ Důvodová zpráva k ZRP, *op. cit.* 172.; Komentář k § 10 - § 12 ZRP, *op. cit.* 173.

¹⁹² RAŠOVSKÝ, David. *Op. cit.* 6, s. 424.; HADERKA, Jiří. *K výkladu ustanovení § 96 odst. 2 zák. o rodině*. Bulletin advokacie, 1984, roč. 14, č. 2, s. 83. Autorka si je plně vědoma toho, že článek pojednává o pravidlech socialistické morálky, která jsou po ideologické a obsahové stránce s dobrými mravy nesrovnatelná, ale vzhledem k funkční stránce předpokladu přiznání práva na výživné vzhledem k morálnímu kritériu a vysoké kvalitě zpracování lze v článku snadno vyhledat paralely použitelné i v současnosti.

¹⁹³ Dobré mravy jako nejdůležitější předpoklad. HADERKA, Jiří. *Tamtéž*, s. 82.; Důvodová zpráva k zákonu o rodině, *op. cit.* 84.

hodnot. V takovém případě může skutečně dojít pouze k omezenému vlivu dobrých mravů na výsledek rozhodování, protože je na základě testu proporcionality¹⁹⁴ nutné, aby dobré mravy šly částečně stranou.

Druhým problémem dobrých mravů jako předpokladu pro přiznání výživného, který je fakticky spíše speciálním případem toho předchozího, je použitelnost tohoto předpokladu v souladu se zásadami, které chrání nezletilé dítě. Teorie označuje tento problém jako „velmi citlivý“¹⁹⁵. Judikatura poskytuje v tomto směru několik zásadních opěrných bodů. (1) Odkazovat na nesoulad jednání nezletilého dítěte s dobrými mravy lze s ohledem na ustanovení § 884 odst. 1 je pro rodiče téměř nemožné, vzhledem k tomu, že z daného ustanovení vychází povinnost být dítěti všestranně příkladem, rodiče mají rozhodující úlohu ve výchově dítěte, (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu z 28. 11. 1968, sp. zn. 1 Cz 37/68)¹⁹⁶. Nezletilé dítě do určité míry sdílí mravní integritu se svými rodiči, kteří se mimo extrémní případy mohou těžko dovolávat nesplnění své povinnosti řádné výchovy. (2) Významnou hranicí je v souvislosti s tímto tématem dosažení věku patnácti let dítětem. Patnáct let je věk, kdy se předpokládá vyšší stupeň rozumové vyspělosti, vzhledem k tomu, že právní předpisy s tímto věkem spojují např. trestní odpovědnost nebo způsobilost k právnímu jednání v pracovněprávních vztazích. Při dosažení tohoto věku může dítě pravděpodobně již nést následky svého chování, které je natolik závadné, že je přiznání výživného v takovém případě s dobrými mravy neslučitelné, (srov. rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem z 24. 4. 2006, sp. zn. 10 Co 976/2005)¹⁹⁷. (3) Dobrými mravy v soudních sporech o přiznání výživného dítěti často argumentují zhrzení rodiče, kteří se nachází v konfliktu s druhým z rodičů, kdy tento konflikt způsobil problémy mezi povinným rodičem a dítětem nebo jejich vztah podstatně zhoršil. Rodič v důsledku neshod může pociťovat újmu na svých rodičovských právech. Z rozhodnutí Nejvyššího soudu ovšem vyplývá, že neshody mezi

¹⁹⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo. Op. cit. 126, s. 24.*

¹⁹⁵ RAŠOVSKÝ, David. *Op. cit. 6, s. 423.*; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126, s. 1041.*; HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo. Op. cit. 126, s. 230.*

¹⁹⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126, s. 1041-1042.*; HADERKA, Jiří. *Op. cit. 189, s. 85-86.*

¹⁹⁷ RAŠOVSKÝ, David. *Op. cit. 6, s. 425.*

rodiči „nelze přičítat k tíži nezletilých dětí a zpochybňovat tak jejich nárok na výživné odkazem na rozpor s dobrými mravy“, (srov. usnesení Nejvyššího soudu z 14. 4. 2014, sp. zn. 6 Tdo 326/2004). Dalším důsledkem rodičovských neshod je velice často dlouhodobé odloučení dítěte a povinného rodiče, ať už na základě svěřeni dítěte do péče druhého z rodičů či jiné soudní úpravy poměrů, nebo na základě faktickém. Povinný rodič v takovém případě může považovat povinnost výživy dítěte, s kterým se nemůže nebo nechce potkávat, za odporující dobrým mravům. I v této souvislosti ovšem judikatura stojí na straně oprávněných dětí, kdy faktický stav zapříčiněný rodiči nemůže jít k jejich tíži, (srov. rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích z 19. 11. 1999, sp. zn. 5 Co 2661/1999, a nález Ústavního soudu z 15. 9. 2005, sp. zn. III. ÚS 606/04)¹⁹⁸. Je samozřejmé, že v případě dobrých mravů záleží na posouzení okolností každého případu, nicméně soubor výše uvedených názorů naznačuje, že použití kritéria dobrých mravů v souvislosti s nepřiznáním výživného nezletilému dítěti je v podstatě pouze hypotetickou záležitostí případu extrémního chování dítěte a ve většině případů převáží zájem na blahu dítěte. Svou roli může hrát i zamyšlení nad ekonomickou stránkou věci, které ovšem povinným rodičům také příliš nesvědčí, neboť se nedá popřít, že nezletilé dítě musí někdo živit, vzhledem k tomu, že jeho legální možnosti výdělku jsou omezené. Ústavní soud v nepatrně odlišném případě vyjádřil, že výživa dítěte je primárně záležitostí rodiny a až v druhé řadě do ní má zasahovat jiný prvek, např. stát, (srov. nález Ústavního soudu z 24. 7. 2013, sp. zn. I. ÚS 1996/12-2).

Třetí otázkou, kterou je možné zkoumat v souvislosti s dobrými mravy jako negativním kritériem pro přiznání výživného, je rozsah, v jakém dobré mravy postihují přiznání nároku na výživné. Přistoupit se k tomuto problému dá několika způsoby.

(1) Striktním přístupem postaveným zejména na předchozí právní úpravě se dá dojít k tomu, že nesoulad s dobrými mravy způsobí úplnou ztrátu nároku na přiznání výživného, protože jakýkoliv jiný postoj by znamenal zůstat na půli cesty v rozhodování. Haderka sice nabízí alternativu snížení nároku či zkrácení doby trvání vyživovací povinnosti, ale je přesvědčen, že většina situací, kdy nárok nebyl přiznán pro

¹⁹⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126*, s. 1052-1053.

nesoulad s morálním kritériem, je nemorální ze své podstaty, a zkrácení či jiná úprava nároku nepřichází v úvahu¹⁹⁹.

(2) Druhou možností vypořádání s touto otázkou je přistoupit k dobrým mravům tak, že mají hrát roli korektora přílišných formalismů a příliš tvrdého dopadu právní úpravy na konkrétní situace²⁰⁰. V souvislosti s recentním vývojem a s novou právní úpravou dobrých mravů v občanském zákoníku se lze přiklonit spíše k druhé možnosti. Situace ovlivněné dobrými mravy tak v očích Haderky ztrácejí svou exkluzivitu a dochází k nežádoucí kazuistice, ale podle mého názoru z výše uvedeného rozboru dobrých mravů vyplývá, že žádný jiný než kazuistický přístup (v pozitivním slova smyslu) není vhodnější. Dobré mravy již nemusí nalézat svou identitu jako speciální ustanovení v právní úpravě rodinného práva, ale je možné je v souladu s novou právní úpravou identifikovat jako potenciálně všeobjímající. Ačkoliv lze důsledky porovnání nároku na přiznání výživného s dobrými mravy zredukovat na přiznání a nepřiznání, reálně není neobvyklé částečné vyhovění návrhu a nepřiznání zbytku nároku na výživné pro rozpor s dobrými mravy²⁰¹. Rozhodnutí soudů pak potvrzují, že minimálně co do rozsahu vyživovací povinnosti nejsou dobré mravy černobílé, ale mohou být citlivými vahami pro nalezení nejspravedlivějšího řešení, které vyhovuje individuálním zájmům a je společensky přijatelné.

4.3.1. Dobré mravy a další druhy vyživovací povinnosti

V předchozí podkapitole byla věnována pozornost nezletilým dětem a v následující kapitole bude pohovořeno o dětech zletilých. Vyživovací povinností rodičů k dětem pochopitelně nemůže být problematika vyčerpána, ale na druhou stranu by podrobný rozbor dalších druhů vyživovací povinnosti v rámci této práce nepřinesl mnoho nového. Kritická místa a obecné aspekty byly nebo budou dostatečně vysvětleny v souvislosti s vyživovací povinností a právem na výživné oprávněného dítěte a u dalších druhů vyživovací povinnosti a práva na výživné platí obdobně. Obecně lze říci, že v porovnání se situací dětského výživného je pozice oprávněných hodnocena přísněji a více přichází v úvahu potencialita příjmů oprávněného. Dobré mravy působí

¹⁹⁹ HADERKA, Jiří. *Op. cit.* 189, s. 89-90.

²⁰⁰ RAŠOVSKÝ, David. *Op. cit.* 6, s. 426.

²⁰¹ KAVALÍR, Jakub. *Neuspokojivé studijní výsledky jako důvod pro zrušení nebo snížení výživného pro zletilé dítě*. *Právo a rodina*, 2013, roč. 15, č. 7, s. 8.

na všechny druhy vyživovací povinnosti srovnatelně, privilegované postavení oprávněných dětí neplyne primárně z role dobrých mravů, nýbrž z použití jiných právních zásad.

4.4. Dobré mravy a tzv. věční studenti, obnovení vyživovací povinnosti

V této podkapitole bude zkoumáno několik problémů zletilých dětí oprávněných, resp. neoprávněných, k výživě. Jak již bylo rozebráno výše, vyživování zletilých dětí zdaleka není samozřejmým společenským požadavkem. Česká republika vlastně v tomto ohledu stojí spíše na okraji spektra různých systémů organizace vyživovací povinnosti k dětem. Ačkoliv na to není u každé otázky zvlášť poukázáno, všechny nároky oprávněných popsané v následujících bodech nebudou přiznány (v případě, že nebudou přiznány) pravděpodobně právě pro rozpor s dobrými mravy, pokud se nárok vymkne níže uvedeným specifikům.

Prvním bodem, který je tradičně problematický, je studium dítěte po nabytí zletilosti. Největší bolestí pravděpodobně je, že v tomto bodě nelze žádný aspekt považovat za spolehlivě vyřešený. Panuje shoda, že studující zletilé dítě, které se soustavně připravuje na výkon povolání, má nárok na výživu svými rodiči a tato povinnost rodičů trvá, dokud dítě není schopno se samostatně živit²⁰². Pouze cílevědomá a soustavná příprava na budoucí povolání se považuje za akceptovatelnou alternativu k zapojení do pracovního procesu²⁰³. Studium zletilého dítěte je jakousi tektonickou deskou, která pravidelně naráží na činnost soudů a způsobuje neustálé otřesy. Problémy studia zletilých dětí jsou následující:

1) Jedná se ještě o přípravu na budoucí povolání v případě, že studium na předchozí dosažené vzdělání nenavazuje?

Obecná odpověď na tuto otázku samozřejmě je, že nejedná, ale soudní praxe se setkala i s několika případy, kdy bylo třeba rozhodnout jinak. Pokud situace na trhu práce neumožňuje absolventovi školy najít si vhodné zaměstnání, lze považovat další studium jiného oboru za určitých podmínek za účelné, (srov. rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích z 31. 1. 1992, sp. zn. 7 Co 74/92). Výjimku lze učinit

²⁰² RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Op. cit.* 23, s. 174-175.; Nález Ústavního soudu z 21.4.2011, sp. zn. II. ÚS 3113/10. In KAVALÍR, Jakub. *Věčný student a další aktuální rozhodnutí Ústavního soudu k vyživovací povinnosti*. Právo a rodina, 2015, roč. 17, č. 3, s. 11.

²⁰³ KAVALÍR, Jakub. *Tamtéž*, s. 14.

také v případě talentu, který vede ke studiu na umělecké škole, ačkoliv dítě dokončilo vzdělání na jiné střední škole, (srov. rozhodnutí Ústavního soudu z 7. 4. 2010, sp. zn. II. ÚS 2623/09).

2) Jak zacházet s ojedinělým příjmem dítěte?

Tato otázka není sporná. V judikatuře bylo vyřešeno, že letní brigády nemají za následek zánik vyživovací povinnosti a nejsou podstatnou změnou okolností, která by vedla k úpravě vyživovací povinnosti soudem, takový příjem totiž zpravidla vyživovací povinnost vůbec neovlivní, (srov. rozhodnutí Městského soudu v Praze z 10. 1. 1968, sp. zn. 6 Co 676/67). Dalším příjmem, typickým pro studenta, jsou stipendia různého druhu. Stipendia je nutné brát v úvahu všechna a mezi nimi má zvláštní postavení prospěchové stipendium, neboť řádné studium je žádoucí činností studenta a poctivé studium by nemělo vést k potrestání studenta snížením jeho nároku nebo dokonce zkrácením jeho práva²⁰⁴. Na druhou stranu lze ovšem říct, že pokud se jedná o stipendium, které je určené k částečnému nebo úplnému krytí některého z životních nákladů, např. ubytování, je studentova odůvodněná potřeba v tomto rozsahu zabezpečena a nárok vůči rodiči by měl být snížen o výši stipendia.

3) Jaké jsou meze elasticity vyživovací povinnosti?

Tzv. elasticita vyživovací povinnosti je spjata s relativním zánikem vyživovací povinnosti. Jedná se o ty případy, kdy dítě dokončí nějaký stupeň vzdělání (základní či střední školu) a začne se samo živit, ale později nastanou okolnosti, pro které se vyživovací povinnost rodičů k dětem obnoví. Teorie i judikatura rozeznávají v této souvislosti několik případů. (A) Vyživovací povinnost k dítěti se obnoví v případě, že nebylo „na první pokus“ přijato ke studiu na vysokou školu a do doby přijetí ke studiu v dalším roce bylo výdělečně činné. Obdobný přístup platí pro studenty, kteří se souhlasem školy na určitou dobu přerušili studium a po přerušení pokračují v řádném studiu, a také platí pro studenty, kteří si během studií odpracovali přiměřenou praxi, za kterou byli odměňováni. U všech těchto případů lze konstatovat, že schopnosti dítěte samostatně se živit nebylo dosaženo definitivně a vzhledem k jeho schopnostem přetrvává zájem na co nejvyšším dosaženém vzdělání. (B) Vyživovací povinnost k dítěti se zásadně neobnoví v případě, že se dítě chce kvalifikovat k výkonu jiného povolání.

²⁰⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit 126*, s. 1096-1100.

Toto přísné pojetí nemá v praxi tak radikální a jednostranné následky, neboť soudy berou v úvahu vždy všechny relevantní okolnosti konkrétního případu, a také společenské okolnosti, (srov. usnesení Ústavního soudu z 7. 6. 2007, sp. zn. II ÚS 1146/07)²⁰⁵. V tomto bodě nemohu nevzpomenout mimořádně populární část nálezu Ústavního soudu (II. ÚS 2121/14 – viz. násl. bod.), kterým soud možnost dalšího neodůvodněného studia kontruje citátem z filmu Marečku, podejte mi pero! o tom, že „i skladník ve šroubárně si může přečísti Vergilia v originále“, zájmové studium ovšem nezakládá právo na přiznání výživného.

4) Může mít prospěch studenta na (vysoké) škole vliv na nárok na výživné?

Tímto tématem se zabývá mimo jiné nedávný náleze Ústavního soudu z 30. 9. 2014, sp. zn. II. ÚS 2121/14, který tvrdí, že „studium po dosažení zletilosti lze považovat za přípravu na budoucí povolání vylučující samostatnou obživu oprávněné osoby jen tehdy, pokud aktuálně studovaná škola má odpovídající kvalitu, zvyšuje šance dítěte na uplatnění na trhu práce - zároveň za situace, kdy se dítě studiu věnuje s dostatečnou péčí a dosažené studijní výsledky potvrzují jeho skutečný zájem o zvolený obor.“ Expresivní zařazení kvality studijních výsledků jako jakési podmínky pro kvalifikaci studia jako přípravy na budoucí povolání je příjemným usměrněním nejasného a nejistého přístupu judikatury v této věci. Odpovědí na otázku pak ve světle tohoto rozhodnutí musí být, že nevalný prospěch studenta a jiné excesy při studiu v zásadě mohou mít vliv na přiznání výživného či na jeho nepřiznání pro rozpor s dobrými mravy. Za rozporuplnou považuje soud přípravu na budoucí povolání v nálezu I. ÚS 4239/12 (náleze Ústavního soudu z 10. 6. 2013), kdy studující povinný otec, sám vyživovaný svými rodiči, dosáhl věku 26 let, aniž dokončil studium. Studium samozřejmě mohl do budoucna řádně dokončit, ale jednalo se již o studium bez státní podpory. Z tohoto rozsudku vyplývá, že studium může být i řádné, a přesto může existovat u takového studia vada, která brání přiznání výživného pro rozpor s dobrými mravy. V kontextu tohoto bodu je nutné také poznamenat, že rodiči svědčí právo na informace o studiu a prospěchu dítěte. S jistou mírou naivity je možné říct, že pokud se rodič bude na základě tohoto práva dožadovat plnění informační povinnosti pravidelně,

²⁰⁵ HOLUB, Milan, NOVÁ, Hana. *Zákon o rodině a předpisy související*. 3. akt. a dopl. vyd., Praha: Linde, 1998, s. 183.; KAVALÍR, Jakub. *Op. cit.* 199, s. 11.

mohl by včasný zásah rodiče proti nežádoucímu vývoji situace studenta výrazně omezit vznik problému.

5) Má zletilý, který je schopen se sám živit, právo na bydlení u rodičů?

Z ekonomického hlediska je pochopitelné, že vzhledem k situaci na trhu s nemovitostmi a na trhu práce, kterou dítě nemůže ovlivnit, nemusí být vždy možné ani žádoucí, aby dítě za každou cenu opustilo bydliště rodičů. Teorie si v této souvislosti klade zásadní otázku, zda je potřeba bydlet součástí vyživovací povinnosti či nikoliv. Odpověď na tuto otázku není jednoduchá, nicméně ještě do doby nedávno minulé bylo možné pozorovat zavedené řešení, kdy panovala shoda na tom, že dítě má právo zůstat u rodičů, a toto právo vyplývá buď z rodinných vztahů, anebo je součástí výživného²⁰⁶. Zvláštní ochrana zletilého dítěte v souvislosti s bydlením je pravděpodobně částečně pozůstatkem doby před návratem k tržní ekonomice, kdy skutečně nemuselo být možné najít bydlení v souladu s potřebou dítěte, které se v jiných ohledech stalo schopným samostatné obživy. Kapacity k bydlení ovlivňovalo centrální plánování a další politicko-ekonomické okolnosti. V posledních letech soudy od judikatury zavedené ještě před rokem 1989 pomalu upouští, resp. přiznávají zletilým dětem právo bydlet u rodičů, ale pouze v rozsahu práva na výživné a vyživovací povinnosti, nikoliv po nabytí schopnosti samostatné obživy jako právo založené dalšími zvláštními okolnostmi. Právo na výživné, včetně práva na bydlení u rodičů, tedy zaniká, pokud pomine stav odkázanosti na výživné např. tím, že se ten, kdo má právo na výživné, stane výdělečně činným²⁰⁷. Otázka bydlení je mimořádně citlivá na celkový ekonomický a politický stav společnosti, jak již bylo naznačeno, a není tedy vyloučeno, že v budoucnu nastane situace, kdy bude zletilým dětem opět přiznáváno právo na bydlení u rodičů shovívavěji v souvislosti s ekonomickou náročností vlastního bydlení (neúměrně drahé samostatné bydlení v místě, kde má zletilé dítě osobní a pracovní zázemí), a situací na trhu práce (např. vysoká nezaměstnanost absolventů a faktická nemožnost nalézt odpovídající práci, již je možné sledovat v některých evropských státech). Současná situace v České republice ovšem žádné obdobné překážky zletilým

²⁰⁶ HOLUB, Milan, NOVÁ, Hana. *Op. cit.* 204, s. 183.; FILOUŠ, Michal. *Bydlení u rodičů – právo, nebo povinnost?* Právo a rodina, 2007, roč. 8, č. 10, s. 19-23.

²⁰⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Op. cit.* 39, s. 1096.

dětem do cesty k samostatnosti nepokládá, k přežitému přístupu judikatury k bydlení zletilých dětí, které jsou schopné se samy žít, tedy není důvod.

Právo na bydlení u rodičů nesmí být zletilými dětmi zneužíváno, k tomu viz dále.

5. Výživné vs. dobré mravy a zákaz zneužití práva

Významným tématem, které bývá vzpomínáno v souvislosti s dobrými mravy, vyživovací povinností a právem na výživné po přijetí občanského zákoníku, je problematika zákazu zneužití práva. Zákaz zjevného zneužití práva lze nalézt v ustanovení § 8 občanského zákoníku a v ustanovení § 3 odst. 3 občanského zákoníku. Občanský zákoník z roku 1964 v původním znění úpravu zákazu zneužití práva obsahoval, ale tato úprava byla později odstraněna. Od té doby si občanský zákoník pomáhal rozporem s dobrými mravy podle § 3 odst. 1 ObčZ 1964.²⁰⁸ Dobré mravy a zákaz zneužití práva si i přes tuto historickou konkurenci neodporují, ale v občanském zákoníku se naopak doplňují. Zákaz zneužití práva může být definován jako „jeden z korektivů výkonu subjektivních práv, jež poměřuje ekvinitními či – podle některých autorů – etickými hledisky, který má zabránit takovému výkonu subjektivního práva, jež je pouze formálně v souladu s objektivním právem. Z tohoto úhlu pohledu bývá zákaz zneužití důvodně považován za jeden z projevů korektivní funkce zásady poctivosti“.²⁰⁹ Zákaz zneužití práva a dobré mravy lze jistě porovnat v mnoha rovinách, pro potřeby této práce v zásadě stačí pochopit, že stojí při výkladu či použití právního předpisu a výkonu práva vedle sebe, jako objektivnější a subjektivnější partner, ve vztahu ke správnému a spravedlivému výkonu práva. Zákaz zneužití práva je podstatně lépe definovatelný a pochopitelný, a na rozdíl od dobrých mravů nepodléhá vývoji obsahové stránky. „Podřazení“ případu pod kategorii rozporu s dobrými mravy či pod zákaz zneužití práva je po teoretické stránce vyřešené, ale v praxi se budou tyto dva pojmy s vyživovací povinností a právem na výživné potkávat nejčastěji společně.

Zneužití práva na výživné je vzhledem k subjektivní povaze motivu jednání buď zjevné (objektivně lépe uchopitelné), které nepoživá ochrany podle § 8 občanského zákoníku, nebo prosté (objektivně hůře uchopitelné), a v takovém případě bude dále připadat v úvahu identifikace závadného prvku v rozporu s dobrými mravy.

5.1. Zjevné zneužití práva

Zásadním předpokladem pro správné rozpoznání zneužití práva, resp. zjevného zneužití práva, je zejména pochopení významu tohoto ustanovení a správné skutkové

²⁰⁸ LAVICKÝ, Petr in LAVICKÝ, Petr a kol. *Op. cit.* 5, s. 87.

²⁰⁹ *Tamtéž*, s. 87-93.

i právní posouzení věci. Intuitivně lze zjevné zneužití práva vnímat velmi dobře, což je ostatně nutnou charakteristikou každého ustanovení, jehož účelem je korigovat jednání v právu obecně. Při právní interpretaci a aplikaci tohoto ustanovení ovšem vystává mnoho teoretických otázek, jejichž řešení není prosté ani jednoznačné. Mezi základní otázky spojené s ustanovením § 8 občanského zákoníku patří vymezení toho, co je to „zneužití práva“, co samostatně reprezentuje označení „zjevný“ a jaký rozměr má spojení těchto pojmů v jedno sousloví „zjevné zneužití práva“. Pulkrábek ve svém článku věnovanému pojmu „zjevný“ v občanském zákoníku některé tyto otázky rozvádí. Jako zásadní problém shledává fakt, že „zjevné zneužití práva“ je „velmi neurčitým pojmem (tzv. generální klauzulí), jehož neurčitost má dokonce více úrovní.“²¹⁰ Úrovně jsou spatřovány v řetězení neurčitých nebo nespecifikovaných právních pojmů.

Zprvé je faktem, že zákon nespecifikuje, co je zneužitím práva. Z historického vývoje ani na základě teoretického zkoumání není možné uspokojivě bez výhrad určit, co všechno lze zahrnout pod pojem „zneužití práva“. Zdali se jedná o zneužití zákonů, jiných právních předpisů nebo práva v širším pojetí, a zdali je možné pod zneužití práva zařadit i šikanózní právní jednání²¹¹. Pulkrábek prezentuje jako nezbytný rozměr zneužití práva rozpor se základními zásadami, na kterých je postaven právní řád. Druhý rozměr neurčitosti tedy spojuje s determinací takových zásad a třetí rozměr s určením jejich obsahu. Potenciálním čtvrtým rozměrem je konkurence základních právních zásad v konkrétním případě²¹². V návaznosti na kapitolu 1 této práce, zejména na podkapitolu 1.1.1., přichází v případě střetu dobrých mravů a zákazu zneužití práva v úvahu ještě pátý rozměr neurčitosti, kdy nemusí být zcela jasné, jaké postavení mají v rámci konkrétního právního řádu jiné neurčité právní pojmy. Situaci u konkrétního případu současné právní úpravy komplikuje fakt, že předchozí právní úprava po většinu času své účinnosti zákaz zneužití práva neznala a místo explicitního ustanovení dovozovala zákaz zneužívajícího jednání z ustanovení § 3 odst. 1 ObčZ 1964, které zakazovalo výkon práv v rozporu s dobrými mravy²¹³. Dobré mravy tak

²¹⁰ PULKRÁBEK, Zdeněk. "Zjevný" v občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 1, s. 3-4.

²¹¹ LAVICKÝ, Petr in LAVICKÝ, Petr a kol. *Op. cit.* 5, s. 87; Komentář k § 8 občanského zákoníku. *Op. cit.* 2.

²¹² PULKRÁBEK, Zdeněk. *Op. cit.* 210, s. 3-4.

²¹³ LAVICKÝ, Petr in LAVICKÝ, Petr a kol. *Op. cit.* 5, s. 87

nepředstavovaly jeden z rozměrů zákazu zneužití práva, ale zneužití práva představovalo jeden z rozměrů dobrých mravů. Rozpor s dobrými mravy a zákaz zneužití práva jsou si v českém právu blíže, než by se mohlo zdát, a jejich vztah je specifický.

Občanský zákoník explicitně nepostihuje jakékoliv zneužití práva, ale pouze zjevné zneužití práva podle ustanovení § 8. Hraničním kritériem je tedy v tomto případě „zjevnost“. „Zjevný“ jako samostatný pojem reflektuje mimo jiné stav poznání určitého jevu, z právního hlediska tedy skutečnosti nebo právní stránky věci. Zjevnost lze chápat jako poznatelnost, evidentnost, jasnost či zjistitelnost.²¹⁴ V souvislosti se zneužitím práva nestačí vysvětlit tento pojem samostatně, ale je třeba zaměřit se na význam „zjevného zneužití práva“, které je podle důvodové zprávy k ustanovení § 8 kritériem prokazatelného zneužití práva, o kterém není pochybnost. Nepochybnost je zde hlavním požadavkem při naplnění znaků skutkové podstaty protiprávního činu zneužití práva. Zneužití práva vede k tomu, že se nejedná o výkon práva, ale o zdánlivý výkon práva.²¹⁵ Někteří teoretici považují za problematický požadavek prokazatelnosti, neboť prokazatelnost určité skutečnosti není její imanentní vlastností a prokázat lze jakoukoliv skutečnost²¹⁶.

5.2. Zneužití práva a výživné

Zjevné zneužití práva na výživné lze rozdělit do několika skupin, resp. vyčlenit některé charakteristické případy takového zneužití²¹⁷. Pro účely vysvětlení zneužití práva v souvislosti s vyživovací povinností a právem na výživné bylo vybráno pouze několik příkladů, výčet by mohl být podstatně delší, ale účelem této kapitoly je pouze doplnit jiný výklad.

1) Patrně nejvýraznějšími případy zjevného zneužití práva na výživné jsou požadování nepřiměřeně vysokého výživného a požadování výživného po nepřiměřeně dlouhou dobu. V obou případech může být hlavním strůjcem nesrovnalostí skutečnost,

²¹⁴ PULKRÁBEK, Zdeněk. *Op. cit.* 210, s. 3-4.

²¹⁵ Komentář k § 8 občanského zákoníku. *Op. cit.* 2.

²¹⁶ LAVICKÝ, Petr in LAVICKÝ, Petr a kol. *Op. cit.* 5, s. 91.

²¹⁷ Jednotlivé skutkové podstaty zneužití práva v souvislosti s vyživovací povinností a právem na výživné byly převážně převzaty z článku *Možnost uplatnění zákazu zneužití ve vztazích výživného* z per Jana Hurdíka a Zdeňky Králíčkové. Č. *Možnost uplatnění zákazu zneužití ve vztazích výživného* str. 223.

že český právní řád nezná objektivizaci výživného ani univerzální časový rámec trvání vyživovací povinnosti a práva na výživné, jak již bylo vysvětleno v jiných částech této práce. Určení výše výživného tak, aby výsledný nárok byl v souladu s právním řádem a zároveň reflektoval situaci v konkrétním případě, je tedy procesem velmi komplikovaným. Nejsložitější situace nastává v případě, kdy je třeba posoudit právo na výživné u osob, které mají nárok na shodnou životní úroveň, a dále v případě, kdy přichází v úvahu tvorba úspor podle § 917 občanského zákoníku. Časté spory také vyvolává přiznání vysokého výživného dítěti, kdy je osobou, která má vyživovací povinnost, poukazováno na fakt, že druhý rodič zneužívá práva dítěte na výživné k získání prostředků, které dítě nepotřebuje ani nespotřebuje a které zůstávají k dispozici druhému rodiči. Požadování výživného po nepřiměřeně dlouhou dobu je problémem zejména u zletilých dětí, o kterých bylo v souvislosti s nepřiměřeným protahováním studia již pojednáno. U studentů je dalším příkladem zjevného zneužití práva na výživné studium „jenom na oko“, kdy je dítě formálně studentem některé vysoké školy, ale ve skutečnosti nestuduje, nemá to v úmyslu a využívá úseku studia, nejčastěji prvního, bez nutnosti splnit jakékoliv studijní povinnosti, k získání výživného od rodičů. O zneužití manželského výživného lze mluvit zejména v případech, kdy je po bývalém manželovi požadováno výživné podle ustanovení § 760 občanského zákoníku, a osoba, která požaduje výživné, úmyslně prodlužuje dobu neschopnosti samostatné obživy, nebo v situaci, kdy se jeden z manželů brání rozvodu pouze z důvodu zachování vyživovací povinnosti a práva na výživné.

2) Další situace, kdy dochází ke zneužití práva v souvislosti s vyživovací povinností a právem na výživné, nastane v případě, kdy se osoba, která má vyživovací povinnost, vyvoláním hmotné nouze vyhýbá plnění této povinnosti. Taková osoba zastírá příjmy, dobrovolně se vzdá dobře ohodnoceného pracovního poměru nebo na sebe bere nepřiměřeně vysoká rizika např. v souvislosti s podnikáním. Právní úprava na některé takové případy pamatuje v ustanovení § 916 občanského zákoníku, který pro vyživovací povinnost rodičů k dětem a jiných příbuzných k nezletilým dětem, které nenabýly plné svéprávnosti, stanoví fikci průměrného měsíčního příjmu. Judikatura výše naznačené přístupy povinných nechrání a soudy zpravidla stanoví vyživovací povinnost bez ohledu na prokázané majetkové poměry povinného, důraz je tedy kladen na schopnosti a možnosti povinného.

3) Třetím příkladem zneužití práva v souvislosti s vyživovací povinností a právem na výživné je požadování výživného osobou, která dříve nedostala své vyživovací povinnosti²¹⁸. Osoba, která požaduje výživné, se obvykle dříve vůči osobě, která má zákonnou vyživovací povinnost, nějakým způsobem provinila. Nejde zde pouze o neplnění vyživovací povinnosti, ale nežádoucí jednání může spočívat v zanedbání či dokonce týrání nebo zneužívání²¹⁹.

Všechny uvedené případy mají společné to, že ať už se jedná o zneužití práva zjevné či nezjevné, lze u nich vyzorovat nesoulad s morálními a mravními společenskými požadavky. Jedná se o situace, které budou vůči osobě, která právo zneužívá, vyhodnoceny negativně, ovšem až v konkrétním případě bude určeno, zda jde o jednání, které není v souladu s dobrými mravy, přičemž tento nesoulad může dosáhnout různé intenzity, nebo zda je jednání natolik negativní, že v něm lze spatřovat zneužití práva či zjevné zneužití práva.

²¹⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. Op. cit. 126*, s. 1041.

²¹⁹ *Tamtéž.*

Závěr

Úkolem této práce bylo rozebrat vyživovací povinnost a právo na výživné v kontextu právní úpravy po rekodifikaci soukromého práva, se zvláštním zaměřením na rozbor a fungování kritéria dobrých mravů v občanském zákoníku, a dále identifikovat a zpracovat problémy, které s sebou přináší střety zákonné úpravy vyživovací povinnosti a práva na výživné s mravností a morálkou.

Dobré mravy získaly v občanském zákoníku zásadní postavení na mnoha místech, z nichž nevýznamnější jsou ustanovení s globálním dopadem na celý občanský zákoník, potažmo na celé občanské právo v obecné části občanského zákoníku. Výživné si zachovalo svou pozici v rámci právní úpravy rodinného práva a společně s ním bylo zařazeno do druhé části občanského zákoníku.

Mohu konstatovat, že zajímavých momentů, kdy se střetává vyživovací povinnost a právo na výživné s dobrými mravy, bylo v teorii nalezeno velké množství. Tyto momenty lze rozdělit do dvou skupin. Zaprvé se jedná o situace, které uspokojivě řeší dosavadní judikatura a soudy na toto rozhodování po přijetí občanského zákoníku již navázaly, nebo se dá předpokládat, že na ni navážou. Zadruhé jde o situace, jejichž teoretický základ se natolik změnil, že se očekává diskontinuita soudního rozhodování, nebo využití starší judikatury pouze s výhradami. Všechny případy spojuje nutnost vypořádat se s novými souvislostmi vyživovací povinnosti a práva na výživné s dobrými mravy v občanském zákoníku.

Nová úprava soukromého práva ovšem není jediným faktorem, který činí téma dobrých mravů a výživného stále aktuální. Druhým faktorem je stále se vyvíjející společnost a trendy, které společnost v každé době charakterizují. Pro dnešní dobu je typická vysoká rozvodovost manželství, která jednak zpochybňuje význam tohoto tradičního institutu, ale především inspiruje teoretiky i zákonodárce k souvisejícím tématech. Výsledkem je často přehodnocení společenské situace a značný posun tradičního vnímání společnosti k progresivnějšímu přístupu. V budoucnu se zcela jistě můžeme těšit na mnoho dalších případů, kdy bude starým právním problémům v kontextu společenských změn nutné nabídnout nová řešení.

Aktuální právní úprava v tomto ohledu poskytuje výborný základ, neboť obecným přístupem k dobrým mravům umožňuje jejich plné využití v právním řádu a zdaleka ne jenom v souvislosti s výživou. Je úkolem soudů a soudců, aby se výkladu

a použití právních předpisů zhostili tak, že se vždy vypořádají s obecnými morálními požadavky na použití práva a nebudou zapomínat na kritérium dobrých mravů. V souvislosti s výživným by tomuto požadavku měla pomoci předchozí právní úprava i judikatura na ní založená.

Přínos této práce spatřuji v rozboru dobrých mravů ve světle nové právní úpravy soukromého práva vzhledem k tomu, že je jim podle mého názoru, kromě citovaných textů, zcela nespravedlivě a nerozváženě upírána pozornost v rozporu s tím, jak velkou roli v nové právní úpravě hrají. Dále považuji za přínosnou identifikaci problémů, s kterými se nejčastěji potýká rodinné právo v souvislosti s výživným a rozbor těchto problémů na základě nové právní úpravy. Téma vyživovací povinnosti a práva na výživné by v žádném momentu právního vývoje nemělo vzhledem k urgentnímu a bezprostřednímu charakteru být zapomenuto, ale naopak opakovaně rozpracováno s ohledem na každou dílčí změnu, která nastane ve společenském a právním vývoji.

Seznam zkratek

ABGB	císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., Všeobecný zákoník občanský (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch), ve znění pozdějších předpisů
BGB	zákon č. 21/1896 RGBI, německý občanský zákoník (Bürgerliches Gesetzbuch), ve znění pozdějších předpisů
DFCR	Draft Common Frame of Reference (2009)
ObčZ 1950	zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ObčZ 1964	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v původním znění
OZO	císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, převzatý recepční normou, zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n., ve znění pozdějších předpisů
PECL	Principles of European Contract Law (2002)
ZoR	zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů
ZRP	zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů

Seznam literatury

Knižní publikace

BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie římského práva. 2., přeprac. vyd., v nakl. Academia 1. vyd. Praha: Academia, 1994. 471 s. ISBN 80-200-0243-X.

DVOŘÁK, Jan a kol. Občanské právo hmotné. 1. Vyd. 1. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2013. ISBN 978-80-7478-325-8.

ELIÁŠ, Karel a ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. 1. vyd. Praha : Linde, 2001. 302 s. ISBN 80-7201-313-0.

GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 5., upr. vyd. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 308 s. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7380-233-2.

HENDRYCH, Dušan et al. Právnícký slovník. 3., podstatně rozš. vyd. Praha : C.H. Beck, 2009, 1459 s. ISBN 978-80-7400-059-1.

HOLUB, Milan, NOVÁ, Hana. Zákon o rodině: s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími. Praha: Linde, [199-]-2011. ISBN 978-80-87212-96-7.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. Rodinné právo. Vyd. 1. Praha : C.H. Beck, 2015, 328 s. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-552-7.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář. 4. vyd. Praha : C.H. Beck, 2009. xxviii, 558 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-061-4.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. České rodinné právo. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2006, 398 s. Edice učebnic PrF; č. 376. ISBN 80-7239-192-5.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. Zákon o rodině: komentář. 3. vyd. Praha : C.H. Beck, 2005, 478 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 80-7179-912-2.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2014, 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9

HULMÁK, Milan. a kol. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). Komentář. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2014, 2080 s. ISBN 978-80-7400-287-8.

HURDÍK, Jan a LAVICKÝ, Petr. Systém zásad soukromého práva. 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2010. 197 s. Spisy Právnícké fakulty Masarykovy univerzity =

Acta Universitatis Masarykianae Brunensis Iuridica. Řada teoretická; sv. 367. ISBN 978-80-210-5063-1.

HURDÍK, Jan. Zásady soukromého práva. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 168 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Řada teoretická; sv. 211. ISBN 80-210-2001-6.

KNAPP, Viktor. Teorie práva. Vyd. 1. Praha : C.H. Beck, 1995. xvi, 247 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-028-1.

KOVÁŘOVÁ, Daniela. Vyživovací povinnost po rekonstrukci. Praha : Leges, 2014. 168 s. Praktik. ISBN 978-80-7502-023-9.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Autonomie vůle v rodinném právu v česko-italském porovnání. Vyd. 1. Brno : Masarykova univerzita, 2003. 264 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Řada teoretická; sv. 267. ISBN 80-210-3093-3.

KUBEŠ, Vladimír. Smlouvy proti dobrým mravům. Brno : Orbis, 1933, 316 s. Sběrka spisů právnických a národohospodářských; sv. LXVIII.

LAVICKÝ, Petr a kol. Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2014, 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9.

MELZER, Filip a kol. Občanský zákoník: velký komentář. Vyd. 1. Praha: Leges, 2013-. sv. Komentátor. ISBN 978-80-87576-73-1.

NOVÁ, Hana a TĚŽKÁ, Olga. Vyživovací povinnost: praktická příručka s judikaturou a vzory. 1. vyd. Praha : Linde, 1995. 226 s. ISBN 80-85647-84-2.

PAUKNEROVÁ, Monika, TOMÁŠEK, Michal. a kol. Nové jevy v právu na počátku 21. století. Proměny soukromého práva. Sv. IV. Praha : Univerzita Karlova, 2009, s. 426. ISBN 9788024616872.

ROUČEK, František et al. Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Praha : V. Linhart, 1935-1937. 6 sv. Komentáře velkých zákonů československých; sv. 1.

SALAČ, Jaroslav. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu: obsahové meze platnosti právních úkonů (smluv) z hlediska rozporu se zákonem, dobrými mravy a veřejným pořádkem. 2. vyd. Praha : C.H. Beck, 2004. xix, 301 s. Beckova edice právní instituty. ISBN 80-7179-914-9.

SKŘEJPEK, Michal. Ius et religio: právo a náboženství ve starověkém Římě. 1. vyd. Pelhřimov : Vydavatelství 999, 1999. 317 s. ISBN 80-901064-8-X.

SVOBODA, Karel. Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 243 s. Právní rukověť. ISBN 978-80-7478-512-2.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1736. ISBN 978-80-7478-370-8.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 752. ISBN 978-80-7478-457-6.

RADVANOVÁ, Senta a ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Kurs občanského práva: instituty rodinného práva. 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 1999. xix, 227 s. Právnícké učebnice. ISBN 80-7179-182-2.

WEYR, František. Teorie práva. Brno : Orbis, 1936. 388 s. Kmen. Sbirka spisů právníckých a národohospodářských; sv. 83.

WINTEMUTE, Robert, ANDENÆS, Mads. eds. 2001. Legal Recognition of Same-Sex Partnership. A Study of National, European and International Law. Oxford: Hart Publishing, 2001, s. 790.

WINTR, Jan. Říše principů: obecné a odvětvové principy současného českého práva. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2006. 278 s. ISBN 80-246-1246-1.

ZIMMERMANN, Reinhard. The law of obligations: Roman foundations of the civilian tradition. Oxford : Oxford University Press, 1996, s. 1241. ISBN 9780198764267.

ZOUFALÝ, Vladimír. XIX. Karlovarské právnícké dny. XIX. Karlsbader Juristentage. Praha: Leges, 2011, 405 s. ISBN 978-80-87212-77-6.

Odborné články

BOELE-WOELKI, Katharina. Debates in family law around the globe at the dawn of the 21st century, European Family Law Series No. 23, Antverpy: Intersentia, 2009, s. 3-35.

BOHATA, Petr. Dobré mravy v německém právu. Právní rozhledy, 1999, roč. 7, č. 9, s. 466-470.

BUBELOVÁ, Kamila. Dobré mravy v judikatuře Ústavního soudu ČR. Právní fórum, 2010, roč. 7, č. 1, s. 1-7.

BUBELOVÁ, Kamila. Ochrana dobrých mravů optikou času. Principy a zásady v právu - teorie a praxe, 2010, s. 138-145. ISBN 978-80-87212-59-2.

- DEL FAVERO, Marek. Informační deficit v řízení o vyživovací povinnosti a jeho kompenzace. *Právo a rodina*, 2009, roč. 10, č. 12, s. 6-11.
- HADERKA, Jiří. K výkladu ustanovení § 96 odst. 2 zák. o rodině. *Bulletin advokacie*, 1984, roč. 14, č. 2, s. 83-91.
- FILOUŠ, Michal. Bydlení u rodičů – právo, nebo povinnost? *Právo a rodina*, 2007, roč. 8, č. 10, s. 19-23.
- GRUS, Zdeněk. Dobré mravy ve světle publikované judikatury. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 3, s. 112-114.
- HAVEL, Bohumil. Dobré mravy a poctivý obchodní styk. *Právník*, 2000, roč. 139, č. 1, s. 37-85
- HAVEL, Bohumil. K aplikovatelnosti dobrých mravů v obchodním styku. *Obchodní právo*, 2001, s. 11-15.
- HEIN, Oldřich. Dobré mravy. *Právní rádce*, 2004, roč. 12, č. 12, s. 71-79.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana. Zákon o registrovaném partnerství. *Bulletin advokacie*, 2007, roč. 38, č. 2, s. 18-24.
- KASER, Max. *Rechtswidrigkeit Und Sittenwidrigkeit Imklassischen Römischen Recht*. Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung. Weimar: H.Böhlau, 1940, s. 95.
- KAVALÍR, Jakub. Neuspokojivé studijní výsledky jako důvod pro zrušení nebo snížení výživného pro zletilé dítě. *Právo a rodina*, 2013, roč. 15, č. 7.
- KAVALÍR, Jakub. Věčný student a další aktuální rozhodnutí Ústavního soudu k vyživovací povinnosti. *Právo a rodina*, 2015, roč. 17, č. 3, s. 11-15.
- KRÁLÍK, Michal. Rozsah použitelnosti institutu dobrých mravů v judikatuře Nejvyššího soudu České republiky. *Soudní rozhledy*, 2010, roč. , č. 2, s. 41 a násl.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, TELEC, Ivo. Výživné v novém občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 45, č. 3, s. 23-31.
- LUŽNÁ, Romana. Výživné rozvedeného manžela před a po 1. 1. 2014. *Právo a rodina*, 2014, roč. 16, č. 1, s. 19-21.
- LUŽNÁ, Romana. Zbavení rodičovské zodpovědnosti z důvodu neplnění vyživovací povinnosti. *Právo a rodina*, 2013, roč. 15, č. 3, s. 11-17.
- MATES, Jan, MATESOVÁ KOPECKÁ, Šárka. Pár poznámek k úpravě institutu dobrých mravů v NOZ. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 7-8, s. 26-32.

MAYER-MALY, Theo, Contrabonos mores. In Iuris Professio: Festgabefür Max Kaser zum 80. Geburtstag. Wien: Hermann Böhlaus Nachfolger, 1986, s. 151-152.

MELZER, Filip. Dispozitivní a kogentní normy v novém občanském zákoníku. Právní rozhledy, 2013, roč. 21, č. 7, s. 258-259.

NOVÝ, Zdeněk. Princip "pocitivity" dle Draft Common Frame of Reference jako inspirace pro výklad § 6 odst. 1 návrhu občanského zákoníku. Právní rozhledy, 2012, roč. 20, č. 2, s. 46-54

SALAČ, Jaroslav. Rozpor s dobrými mravy a se zákonným zákazem. Právní rozhledy, 2000, roč. 8, č. 7, s. 250-252.

SPÁČIL, Jiří. Dobré mravy v občanském zákoníku a v judikatuře. Právní rozhledy, 2004, roč. 12, č. 18, s. 665 a násl.

STEHLÍK, Ondřej. Zálohování výživného státem. Právní rozhledy, 2013, roč. 21., č. 3, s. 159.

PULKRÁBEK, Zdeněk. "Zjevný" v občanském zákoníku. Právní rozhledy, 2015, roč. 23, č. 1, s. 1-5.

RAŠOVSKÝ, David. Dobré mravy jako kritérium přiznání výživného. Právní fórum, 2012, roč. 9, č. 9, s. 421-427.

RUBEŠ, Pavel. Dobré mravy v rukou soudců. Právní fórum, 2006, roč. 3, č. 9, s. 310-316.

TELEC, Ivo. Není rozpor se zákonem jako rozpor se zákonem. Právní rozhledy, 2004, roč. 12, č. 5, s. 116 a násl.

TELEC, Ivo. Poctivost a důvěra, dobrá víra, dobré mravy, veřejná morálka a veřejný pořádek. Právní rozhledy, 2011, roč. 19, č. 1, s. 1 a násl.

TELEC, Ivo. Rozum a cit. Právní rozhledy, 2003, roč. 11, č. 7, s. 317-322.

TELEC, Ivo. Subjektivní práva rodinná. Právní rozhledy, 2012, č. 3, s. 77-84.

TÉGL, Petr. K úpravě dobré víry v návrhu nového občanského zákoníku. Bulletin advokacie, 2011, roč. 42, č. 1, s. 35-46.

TÉGL, Petr. O dobrých mravech. Bulletin advokacie, 2011, č. 7-8, s. 32-37.

VENCLOVÁ, Petra. Teoretické úvahy o koncepci právní úpravy rozsahu výživného. Právo a rodina, 2007, roč. 9, č. 5, s. 20-23.

ZAPLETAL, Jiří. Zásada dobré víry a její uplatnění v soukromém právu. Právní rozhledy, 2006, roč. 14, č. 2, s. 61 a násl.

Elektronické zdroje

ITABORAHY, Lucas Paoli, ZHU, Jingshu. State-sponsored homophobia. A world survey of laws: Criminalisation, protection and recognition of same-sex love. [Online] Květen 2014, 9. ed. [Cit. 5.8.2015]. Dostupné z WWW: http://old.ilga.org/Statehomophobia/ILGA_SSHR_2014_Eng.pdf.

PLESCIA, Joseph. The Development of the Doctrine of Boni Mores in Roman Law. *Revue internationale des droits de l'antiquité*, 1987, č. 34, s. 276. [Online]. [cit. 7.8.2015]. Dostupné z WWW: <http://local.droit.ulg.ac.be/sa/rida/file/1987/12.%20Plescias.pdf>.

European Union: Member's Research Group. The rights of LGBTI people in the European Union. [Online] Květen 2015. [Cit. 5.8.2015]. Dostupné z WWW: <http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-557011-Rights-LGBTI-people-EU-FINAL.pdf>.

Olomoucké debaty mladých právníků [sborník příspěvků z konference Principy a zásady v právu pořádané v roce 2007 Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci]. Olomouc: Univerzita Palackého, Právnická fakulta, 2007. [online]. Dostupný z WWW: <http://www.ceeol.com/aspx/issuedetails.aspx?issueid=80c95a63-30d4-4f4d-9200-982b98e24c22>.

Social Policy Division, Directorate of Employment, Labour and Social Affairs. PF1.5: Child Support. [Online] [cit. 7.8.2015] Dostupné z WWW: <http://www.oecd.org/els/family/41920285.pdf>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (konsolidované znění), zejména k § 1. [Online]. [Cit. 6.8.2015]. Dostupné z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. [Online]. [Cit. 7.8.2015]. Dostupné z WWW: http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_09.htm.

Důvodová zpráva k zákonu č.94/1963 Sb., zákon o rodině. [Online]. [Cit. 7.8.2015]. Dostupné z WWW: http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0146_03.htm.

Důvodová zpráva k zákonu č.115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. [Online]. [6.8.2015]. Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=12751>.

Věcný záměr Občanského zákoníku, verze s důvodovou zprávou z roku 2005. [Online] [Cit. 7.8.2015]. Dostupné z WWW: http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/OZ_verze_2005.pdf.

Tabulka Českého statistického úřadu: Podíl dětí narozených mimo manželství v letech 1950-2014, [Online]. [Cit. 8.8.2015]. Dostupné z WWW: https://www.czso.cz/csu/czso/podil_deti_narozenych_mimo_manzelstvi_v letech_1950_2014.

Webové stránky CEFL. [Online] [cit. 7.8.2015]. Dostupné z WWW: <http://ceflonline.net>.

Slovenská republika. Zákon č. 36/2005 Zb, o rodině, [Online] [cit. 7.8.2015]. Dostupné z WWW: www.zbierka.sk/sk/predpisy/36-2005-z-z.p-8434.pdf.

Diplomové a vysokoškolské kvalifikační práce

RUBEŠ, Pavel. Dobré mravy v soukromých právních vztazích. Praha, 2005. 227 s. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jan Dvořák.

TÉGL, Petr. Dobrá víra v občanském právu. Praha, 2008. 223 s. Disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Mikeš.

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, , ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., kterým se uvozuje Listina základních lidských práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 91/1998 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů.

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 15.9.2005, sp. zn. III.ÚS 606/04.

Nález Ústavního soudu ze dne 7.4.2010, sp. zn. II. ÚS 2623/09.

Nález Ústavního soudu z 21.4.2011, sp. zn. II. ÚS 3113/10.

Nález Ústavního soudu ze dne 10.6.2013, sp. zn. I. ÚS 4239/12.

Nález Ústavního soudu ze dne 24.7.2013, sp. zn. I. ÚS 1996/12-2.

Nález Ústavního soudu ze dne 30.9.2014, sp. zn. II. ÚS 2121/14.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 26.2.1998, sp. zn. II. ÚS 249/97.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 7.6.2007, sp. zn. II ÚS 1146/07.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 1968, sp. zn. 1 Cz 37/68.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.6.1997, sp. zn. 3 Cdon 69/96.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17.7.1997, sp. zn. 2 Cdon 568/97.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14.4.2014, sp. zn. 6 Tdo 326/2004

Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 10.1.1968, sp. zn. 6 Co 676/67.

Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31.1.1992, sp. zn. 7 Co 74/92.

Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 19.11.1999, sp. zn. 5 Co 2661/1999.

Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 24.4.2006, sp. zn. 10 Co 976/2005

Resumé

The diploma thesis, *Selected Problems of Maintenance with Particular Focus on Good Morals*, deals with legal matters of maintenance mainly in connection to the aspect of good morals (*boni mores*) which represents the principal of equity and is the moral extension of legal provisions under the law of the Czech Republic. The purpose of the thesis is to identify the most frequent issues that are being dealt with and describe their legal solution in accordance with the legislation valid and effective till the end of 2013 and under the new legislation after the recodification of the Czech civil law, effective from the 1st of January 2014. The doctrine of *boni mores* and legal provisions regarding maintenance have both met some changes in terms of interpretation and application since the recodification. Maintenance and good morals are researched together, they are researched one in connection to the other one, in this diploma thesis because the previous legislation established a special linkage between them which resulted in a considerable amount of case law that needs to be revisited.

The thesis is divided into 5 chapters which are further divided into subchapters.

The first chapter is focused on the theoretical basis of the doctrine of *boni mores*, the role it plays in the Czech legal system, the meaning it has for the Czech legal theory, the broad research of the concept of *boni mores* including the historical development since Ancient Rome. This chapter is further focused on good morals and other ethical and moral forms of extra-legal regulation throughout the Czech legal history. Despite of the long tradition of good morals in the continental law background, the Czech legal system is quite specific in terms of several examples of legal discontinuity.

The second chapter deals with the concept of maintenance under the Czech law. Crucial terms such as the duty of maintenance and the right to maintenance, a child, a parent, a husband and a partner are explained in this chapter and so is the nature of maintenance, its theoretical basis and historical development.

The third chapter introduces several types of maintenance duties recognised under the Czech law. Each of them is explained regarding its specifics and especially the relevant subjects or parties to the problem. The most important types of maintenance duties are the maintenance duty between a husband and his wife and the maintenance duty between parents and their child.

The fourth chapter looks into selected issues of maintenance from the moral point of view and it lets the doctrine of boni mores collide with selected portfolio of situations, many of them based on the status of adult children, often students.

The last chapter focuses on abuse of rights in connection to maintenance claims. The prohibition of abuse of rights is confronted with the doctrine of boni mores and it is introduced how do they work side by side under the Czech law, the general explanation is followed by examples.

Klíčová slova

Dobré mravy

Boni mores

Výživné

Vyživovací povinnost

Právo na výživné

Key words

Good morals

Boni mores

Maintenance duty

Right to maintenance

Child support